

วิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมือง

การวิเคราะห์เปรียบเทียบในบทนี้ จะเป็นการเปรียบเทียบในลักษณะเสียดสรร
มาเฉพาะบางประเด็นเท่านั้น การเปรียบเทียบในบทนี้จึงเป็นเพียงบันไดขั้นต้นสำหรับการ
ก้าวไปสู่การเปรียบเทียบให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป

ก. ความคล้ายคลึงกันของทรรณะทั้งสอง

๑. พิจารณาค่านิยมและธรรมชาติของมนุษย์

ก) การพัฒนาธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งขงจื้อและเหมา เจ๋อตง
มีแนวความคิดพ้องตรงกันในเรื่องการพัฒนาธรรมชาติของมนุษย์โดยอาศัย "การศึกษา"

ในลำดับแรกจะพิจารณาขงจื้อก่อน ขงจื้อได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่า
มนุษย์เกิดมาด้วยความเท่าเทียมกันหรือเหมือนกัน^๑ จากการพิจารณาในบทก่อนของ
ขงจื้อที่ผ่านมา เราได้พบว่าเป็นความเท่าเทียมกันในโอกาสของการพัฒนาคุณภาพ
ของตัวมนุษย์เอง ข้อความของขงจื้อหลายคนได้ยืนยันในเรื่องนี้ เช่น การกล่าวถึงคน
๔ ประเภทที่ต่างกันเนื่องจากการศึกษาที่ต่างกัน^๒

บุคคลในอุดมคติตามทรรณะของขงจื้อนั้น คือ นักปราชญ์ซึ่งได้ศึกษาคัมภีร์
ซุจิง และ ซื่อจิง จนเข้าใจดี และมีความประพฤติเป็นไปตามแบบฉบับของ หฺลี่

^๑ The Analects 17/2, quoted in Wing-Tsit Chan, A Source...,
p. 45.

^๒ Ibid., 16/9.

บุคคลที่มีคุณธรรมที่ชานานามว่านักปราชญ์ จะมีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไปตรงที่สามารถปกครองและควบคุมตัวเองได้ จากการปกครองและควบคุมตนเองได้จะทำให้สามารถปกครองคนอื่นได้ นักปราชญ์จึงอยู่ในฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองในที่สุด

เหมา เจ๋อ ตง ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาว่า เป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาคนได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด จากคำกล่าวที่ว่า "หลักการพื้นฐานของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ก็คือจะก่อให้เกิดมวลชนเข้าใจในผลประโยชน์ของตน และสามัคคีกันเพื่อต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตน บทบาทและพลังของหนังสือพิมพ์อยู่ที่สามารถนำเอาหลักนโยบาย แนวทาง เข้มมั่ง และนโยบายของพรรคตลอดจนภาระหน้าที่ในการงานและวิธีการทำงานของพรรค ไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็วที่สุดและกว้างขวางที่สุด ในองค์การนำในทิศทางแห่งของเรามีบางคนเห็นว่า นโยบายของพรรคนั้นรู้จักเฉพาะในหมู่เจ้าหน้าที่หน้าก็พอแล้ว ไม่จำเป็นต้องให้มวลชนรู้ นี่เป็นสาเหตุพื้นฐานประการหนึ่งที่ทำให้งานบางอย่างของเราไม่สามารถทำได้.....การที่จะแก้ปัญหาให้ตกใต้นั้น แนนอน โดยชั้นมูลฐานต้องให้การศึกษาทางความคิดเกี่ยวกับแนวทางมวลชน แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องสอนวิธีที่เป็นรูปธรรมหลาย ๆ วิธีให้แก่มวลชนเหล่านั้นด้วย....." จะเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญที่จะช่วยบุคคลให้เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ได้ก็คือ การศึกษานั้นเอง

เป้าหมายของการศึกษาของเหมา เจ๋อ ตง เป็นไปเพื่อการเมือง การผลิต และการควบคุมโดยพรรค^๒ การเมืองเป็นหัวใจสำคัญของกิจกรรมการศึกษาทั้งในและ

เหมา เจ๋อ ตง, สรรณิพนธ์ฯ เล่ม ๔ (ตอนปลาย), หน้า ๕๖๘ - ๕๖๙

^๒ วันรัช มิ่งมณีนาถิน, เศรษฐกิจสาธารณสุขประชาชนจีน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕) หน้า ๑๔๔ - ๑๔๘.

นอกโรงเรียน การผลิตและแรงงานต้องอยู่ในหลักสูตร ของโรงเรียนและการศึกษา
ทั้งหมดอยู่ในความควบคุมของพรรคคอมมิวนิสต์ ดังนั้นนโยบายการศึกษาจึงกำหนดไว้ว่า
"ระยะเวลาของการศึกษาจะต้องสั้นลง หลักสูตรรวบรัดแคบขึ้นกว่าเดิม"^๑

นอกจากนี้ในส่วนเกี่ยวกับการศึกษาที่แท้จริงนั้น ชงจื่อกล่าวไว้ว่า "จงพูดว่า
เมื่อท่านรู้และพูดว่าไม่รู้ เมื่อท่านไม่รู้"^๒ ซึ่งตรงกับคำกล่าวของเหมา เจ๋อตง ว่า
".....เราต้องเรียนรู้ในสิ่งที่เราไม่รู้ เราจะต้องศึกษางานเศรษฐกิจจากผู้อื่น
(ไม่ว่าจะเป็นใคร).....ไม่รู้ดีกว่าไม่รู้ อย่าแสร้งทำเป็นรู้....."^๓

จากการเปรียบเทียบความสำคัญของการศึกษาต่อการพัฒนาธรรมชาติของมนุษย์
เพื่อใ้บรรลุเป้าหมายคือ บุคคลที่ตีพิมพ์ในสังคมนั้น ทั้งชงจื่อ และเหมา เจ๋อตง
มีความคิดสอดคล้องในแนวทางเดียวกัน ดังนั้นชงจื่อและเหมา เจ๋อตง จึงกำหนดกว่า
หน้าที่ของผู้นำหรือผู้ปกครองประการหนึ่ง คือการให้การศึกษามวลชน เพื่อยกระดับ
มาตรฐานทางจิตสำนึก (หรือคุณธรรม) ของมวลชนให้สูงขึ้น เพราะเมื่อประชาชนมี
การศึกษาก็ มีจิตสำนึกก็แล้ว ก็จะทำให้บรรลุถึงสังคมที่สงบเรียบร้อยในที่สุด

ข) . การ เน้นความเป็นปราชญ์

ชงจื่อมีทรรศนะว่า นักปราชญ์หรืออีกนัยหนึ่ง สิ่งเห็น นั้น
เป็นบุคคลที่เพียบพร้อมทั้งทางค่านิยมและค่านิยมประพฤติก บุคคลที่เป็นนักปราชญ์
คือบุคคลที่สามารถจะปกครองผู้อื่นได้ งานชิ้นแรกในการที่จะก้าวไปสู่ความเป็นปราชญ์
คือ การแก้ไขตนเอง (เจียเมี่ย) เพราะเมื่อตนเองเข้าใจสถานภาพตนเองและปฏิบัติ
ตามสถานภาพได้ถูกต้องแล้ว ก็จะเป็นตัวอย่างแก่คนอื่นในสังคมได้ ดังนั้นการแก้ไขต่างๆ

สุรัสวดี โรจนวรรณ, การปกครองของจีนแดง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
อักษรบัณฑิต, ๒๕๑๗) หน้า ๑๖๕.

^๒ The Analects 2/17 Quoted in Chan, A Source..., p. 24.

^๓ เหมา เจ๋อตง, สรรพนิพนธ์..., เล่ม ๔ (ตอนปลาย), หน้า ๓๓๐.

จึงเริ่มที่ตัวของผู้นปกครองก่อน ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นไปตามสัญชาตญาณที่ว่า ถ้าหากตัวเราเอง
 กระทำในสิ่งที่แล้วแล้วเราไม่สามารถจะไปสั่งสอนผู้อื่นให้กระทำสิ่งที่ถูกต้องได้ เพราะ
 คนจะไม่มี ความเชื่อถือหรือยอมรับปฏิบัติตาม ยิ่งกว่านั้นอาจจะตอกกลับว่าควรที่จะสั่งสอน
 ตัวเองให้ดีกว่าเสียก่อน แล้วจึงไปสั่งสอนผู้อื่นจะดีกว่า ซึ่งข้อใจความสำคัญต่อการ เป็นแบบ
 อย่างที่ดีของตัวผู้นปกครองมาก โดยเปรียบเทียบว่าผู้นปกครองนั้นเหมือนกับสายลม ส่วน
 ประชาชนก็เหมือนกับยอดหญ้าที่จะต้องโอนไปตามสายลม เมื่อผู้นปกครองเป็นผู้มีคุณธรรม
 และทำแต่ความดี ประชาชนจะยึดผู้นปกครองเป็นหลักในการปฏิบัติ ในที่สุดประชาชนก็จะ
 กลายเป็นคนที่มีคุณธรรมตามผู้นปกครอง

เหมา เจ๋อ ตง ก็เน้นถึงความ เป็นนักปราชญ์ของผู้นำในการจัดตั้งของพรรค
 คอมมิวนิสต์ว่าจะต้องเป็นบุคคลที่ชัดเจนในคัมภีร์ และมีการปฏิบัติสอดคล้องกับหลักการด้วย
 ลักษณะของผู้นำจะต้องมีความสามารถทางการเมืองอยู่ในระดับสูง และสามารถนำเอา
 ทฤษฎีความรู้นั้นมาเผยแพร่หรือชักนำมวลชนให้เห็นด้วย เพื่อ เข้ามามีส่วนในการปฏิวัติ
 สังคม ผู้นำในจีนนั้นอาจจะมีลักษณะต่างไปจากลัทธิมาร์กซ์ - เลนินในแง่ที่ว่า นอกจาก
 จะไม่ใช่ชนชั้นกรรมาชีพที่เป็นฐานของการปฏิวัติแต่กลับกลายเป็นชาวนา แล้วก็ยังพบอีก
 ว่า เหมา เจ๋อ ตง เองก็เป็นชนชั้นปัญญาชน แต่ในกรณีเหมา เจ๋อ ตง ก็กล่าวว่
 สิ่งสำคัญนั้นมี ชนชั้นทางการเมืองเพียงประการเดียว แต่ชนชั้นหมายรวมถึง จิตสำนึก
 ที่บุคคลมีส่วนร่วมกันด้วย ดังนั้น ถึงแมเหมา เจ๋อ ตง จะเป็นชนชั้นปัญญาชน แต่เขาก็มีจิต
 สำนึกของชนชั้นกรรมาชีพอยู่เต็มตัว จึงไม่เป็นการแปลกที่เขาจะกลายเป็นบุคคลสำคัญ
 ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นผู้ที่ศึกษาแนวทางมาร์กซ์ - เลนิน และสถาปนาอย่างชัดเจน
 และเป็นตัวอย่างของความประพฤติที่เคร่งครัดต่ออุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่บุคคล
 ควรยึดถือปฏิบัติตามอย่าง

เขียน วีระวิทย์ ไคอาก่ากล่าวของ เทอ ทอกเกอวิต ที่กล่าวถึงลักษณะ
 ของผู้นำในจีนว่า "มวลชนจีนมีใจเป็นลมที่พัดเอาผู้นำทางการปฏิวัติมา ในทางตรงกันข้าม
 ผู้นำต่างหากที่เป็นลมในการพัดเอามวลชนมาร่วมในการปฏิวัติ" ลักษณะเช่นนี้ทำให้
 ปรากฏชัดเจนนว่า ผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องมีลักษณะของความเป็นปราชญ์ คือมีความรู้
 ทางทฤษฎีสูงและสามารถปฏิบัติสอดคล้องกับความรู้ที่ถูกต้องนั้นได้ ความเป็นปราชญ์
 ในทรรศนะของทั้งสองท่านนั้น มีใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยการสืบสายโลหิต หรือโคมาแบบ
 สถานภาพโดยกำเนิด แต่จะโคมาก็คอยการศึกษาและการปฏิบัติที่มุ่งพัฒนาคุณภาพของ
 ตัวเองให้บรรลุถึงความเป็นปราชญ์เท่านั้น คอยเหนื้่นักปราชญ์จึงอยู่ในฐานะที่สูงกว่า
 คนธรรมดาสามัญ แต่ในประเด็นนี้มิไคหมายความว่า นักปราชญ์เป็นอภิสิทธิ์ชนที่ผูกขาด
 สิทธิของความเป็นปราชญ์เอาไว้เฉพาะตนหรือกลุ่มผู้ปกครองเท่านั้น เพราะทั้งสองท่าน
 ถือว่าบุคคลสามารถจะพัฒนาตนเองไคคอยการศึกษาเพื่อก้าวสู่วิถีทางของความเป็น
 ปราชญ์ในที่สุด

ก). การเน้น "การปฏิบัติ" มากกว่า "ทฤษฎี"

สำหรับขงจื้อแล้ว เราจะพบแนวทางความคิดนี้จากเรื่อง วิถีทางไปสู่
 ความเป็นปราชญ์ ซึ่งต้องอาศัยการมีความรู้และมีการปฏิบัติที่ถูกต้องกับความรู้โดยไมคอง
 มีการฝึนใจในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ลักษณะของนักปราชญ์ หรือคนคึ้น
 จะเน้นในเรื่อง "การปฏิบัติ" มาก จากคำกล่าวของขงจื้อที่ว่า "คนคึ้นค้อเมื่อทำลง
 ไปแล้ว จึงนำเรื่องน้่นมาพูดและการพูดน้่นก็เป็นสิ่งที้เก็ยวเนื่องกับการกระทำของเขา
 เอง" และ "คนคึ้นน้่นสุขุมในการพูด แทรวดเร็วในการลงมือทำ" ซึ่งแสดงให้

กระมล ทองธรรมชาติ, เขียน วีระวิทย์, วิทยา สุจริตชนารักษ์ และ
 ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, การเมืองการปกครองเอเซียโดยเปรียบเทียบ (กรุงเทพฯ :
 ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๘), หน้า ๘๐ - ๘๑.

เห็นถึงการเน้นการกระทำหรือการปฏิบัติว่าสำคัญกว่าสิ่งอื่น แต่การปฏิบัติที่ถูกต้องเต็มไปด้วยคุณธรรมนั้นจะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยการเข้าใจหรือการมีความรูว่าสิ่งใดคือสิ่งที่ถูกต้องอย่างแท้จริง เพราะพฤติกรรมที่เต็มไปด้วยคุณธรรมที่แท้จริงนั้นจะต้องเป็นพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติ มิใช่เป็นการฝืนหรือ เสแสร้งแสดงออกมาหลอกลวงผู้อื่น

อนึ่ง ในประเด็นนี้เราอาจจะพิจารณาหาข้อสนับสนุนได้จากในเรื่องการแยกระดับนักปราชญ์ของขงจื๊อ นักปราชญ์ระดับแรกที่เรียกว่า "สื่อ" นั้น เป็นเพียงผู้รู้เฉพาะทฤษฎี ซึ่งถือเป็นผู้ที่อยู่บนโคชั้นแรกของความเป็นปราชญ์ เมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความรู้ที่มีอยู่ได้อย่างกลมกลืน ระดับความเป็นปราชญ์จะก้าวขึ้นสู่ระดับที่สูงกว่า เกม ที่เรียกว่า "จวินจื่อ" ซึ่งความคิดในเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงการเน้นการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับทฤษฎีมากกว่าการเน้นทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

เหมา เจ๋อ ตง โลกกล่าวอ้างถึงการเดินตามแนวทางความคิดมาร์กซ์ - เลนิน และสตาลิน ในเรื่องการศึกษาหลักวัตถุนิยมวิภาษ โดยอธิบายว่า สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเป็นประการแรกในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล คือการพิจารณาภววิสัยที่แท้จริงของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งลักษณะที่ว่าเป็นลักษณะของ "วัตถุนิยม" โดยถือว่าความคิดที่เกิดขึ้นจะเป็นความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ ความรู้ที่แท้จริงคือความรู้ที่เริ่มต้นจากการปฏิบัติ ดังนั้นการรับรู้ในขั้นตอนแรกจะต้องอาศัยโลกภายนอกที่เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างแท้จริงทางภววิสัย หลังจากนั้นเมื่อถึงขั้นตอนที่สอง ก็คือขั้นตอนของการไขเหตุผลเจาะลึกลงไปอีก ทั้งนี้ก็เพราะความรู้ในขั้นตอนแรกเป็นความรู้เพียงด้านเดียว และรู้เพียงความสัมพันธ์ภายนอกเท่านั้น จึงจำต้องมีความรู้ในขั้นที่สองคือ การรู้ธาตุแท้ของมันและรู้ความสัมพันธ์ภายในของสิ่งนั้นด้วย

ลักษณะ "วิภาษ" ของความรู้คือ ความรู้จะต้องเริ่มมาจากการปฏิบัติ เมื่อผ่านการปฏิบัติมาแล้วจะไต่ความรู้ทางทฤษฎี และจากความรู้ทางทฤษฎีนี้ก็ยังคงย้อนกลับไปสู่การปฏิบัติอีก เช่นเดียวกับการขึ้นบันไดเวียนสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เหมา เจ๋อ ตง

มีความเห็นว่า ความรู้ของมนุษย์จะแยกออกจากการปฏิบัติไม่ได้ ทฤษฎีต้องมีรากฐานมาจาก
จากการปฏิบัติ และหวนกลับไปปรับใช้การปฏิบัติอีก

เหมา เจ๋อ ตง ได้ยึดถือแนวทางของสตาลินในเรื่องทฤษฎีกับการปฏิบัติ โดยกล่าวไว้ว่า "ทฤษฎีถ้าไม่ประสานกับการปฏิบัติก็เป็นทฤษฎีที่ไร้เป้าหมาย ในทางของ
เดียวกัน ถ้าการปฏิบัติไม่ถือทฤษฎีเป็นเข็มทิศ ก็เป็นการปฏิบัติแบบหลับหูหลับตา"^๑
และ "ผู้คงแก่เรียนที่ไม่เคยเคียนอกนอกประตู จะมารู้อะไรทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น
ภายใต้ดวงอาทิตย์นั้น เป็นการคุยที่ไร้สาระ"^๒

ทั้งขงจื้อ และเหมา เจ๋อ ตง มีลักษณะเป็นนักปฏิบัตินิยมควบกันทั้งคู่ ลักษณะ
การเน้นเชิงปฏิบัตินี้เป็นเอกลักษณ์เด่นของปรัชญาจีนมาทุกยุคทุกสมัย สิ่งที่นักคิดชาวจีน
สนใจนั้นมักจะเป็นวิถีทางที่นำมาปฏิบัติจริงในชีวิตปัจจุบันใด คนที่มีคุณธรรมจะต้องเป็น
คนที่ทำอย่างจริงจัง ไม่ใช่เป็นเพียงแต่ลมปากที่ผ่านเลยไป คนที่สามารถทำได้จริงจัง
อย่างที่ถูกใจถือว่า เป็นคนที่ดีในทรรศนะของขงจื้อ ซึ่งก็เหมือนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์
ที่จะต้องมีการกระทำอย่างจริงจังในเรื่องการไขแรงงาน มีโชทองทฤษฎีมาร์กซ์เลนิน
ได้เพียงอย่างเดียว

ง) การควบคุมตนเองด้วยความสำนึกภายในตนเอง

ทั้งขงจื้อ และเหมา เจ๋อ ตง ยอมรับความสำคัญของจิตสำนึกภายใน
ตัวเองที่จะช่วยควบคุมบุคคลให้เป็นคนดีโดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายหรือข้อบังคับจากภายนอก
สิ่งที่อยู่ภายในตัวบุคคลนั้น ขงจื้อเรียกว่า "คุณธรรม" และสิ่งนี้เองที่ขงจื้อ

เหมา เจ๋อ ตง, สรรนิพนธ์... , เล่ม ๑ (ตอนปลาย), หน้า ๒๐๒

^๒ De Bary, Chan and Watson, Source of Chinese Tradition
(Columbia : Columbia University Press, 1960), p. 906.

มุ่งมาดปรารถนาที่จะปลุกฝังให้เกิดขึ้นในตัวของคุณคน การปลุกฝังคุณธรรมต้องอาศัยการศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพแห่งความดีในตัวมนุษย์ให้ปรากฏชัดขึ้น และเมื่อบุคคลมีคุณธรรมในตัวเองแล้ว การตะเมิกกฏเกณฑ์อันบังคับต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น สังคมก็จะสงบสุขในที่สุด ชงจื่อเชื่อว่าคนคตินั้นไม่มีโอกาสจะตกไปสู่ห้วงเหวของการกระทำชั่วอย่างเด็ดขาด สาเหตุที่ชงจื่อมั่นใจก็เนื่องจากว่า คนดีหรือคนมีคุณธรรมนั้นจะกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความปรารถนาที่คอยผู้อื่นเสมอ มิใช่ทำเพื่อหวังในเรื่องผลประโยชน์^๒ ดังนั้น เมื่อไม่มีความปรารถนาในเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวแล้ว การสร้างความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์หรือการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นก็จะไม่เกิดขึ้นมาอย่างแน่นอน

ชงจื่อเน้นถึงการเริ่มต้นการปกครองตัวเอง โทโยใช้สำนึกภายในตัวเองที่เรียกว่า คุณธรรม บุคคลที่สามารถปกครองตัวเองด้วยคุณธรรมของตนเองจะเป็นบุคคลที่ชงจื่อเห็นว่าสามารถปกครองผู้อื่นได้ดีที่สุด การปลุกฝังสำนึกแห่งความละเอียดในการกระทำชั่วให้เกิดขึ้นในใจของคุณคนนั้น เป็นเรื่องที่ทำไต่ยาก แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีคุณธรรมในใจแล้วนั้น สูงส่งเกินจะประมาณได้เลยทีเดียว

The Analects 14/5, quoted in Wing-Tsit Chan, A Source...

p. 42.

^๒

Ibid., p. 28.

เหมา เจ๋อ ตง เน้นถึงการควบคุมภายในตัวเอง ซึ่งเกิดจากการยึดคุณธรรมของพรรคคอมมิวนิสต์กลางที่ประกอบด้วย วินัยใหญ่ ๓ ข้อ และข้อควรระวัง ๘ ประการ บกคดจะสร้าง "พลังวิริยภาพโดยสำนักของมนุษย์"^๒ ขึ้นมาในตัวเอง พลังวิริยภาพนี้จะก่อให้เกิดการควบคุมตัวเองให้เดินไปตามแนวทางของพรรคอย่างถูกต้อง นอกจากนี้วิธีการในการควบคุมตนเองอีกวิธีหนึ่งก็คือ การวิจารณ์ตนเองอย่างจริงจัง^๓

เหมา เจ๋อ ตง เปรียบการวิจารณ์ตัวเองว่าเหมือนกับการปักกวาดบ้านเรือนอยู่เสมอ

- วินัยใหญ่ ๓ ข้อ คือ
๑. การกระทำทุกอย่างให้ฟังคำบัญชาการ
 ๒. ไม่เอาเข็มสักเล่ม คายสักเส้นของมวตชน
 ๓. ของที่ยืมมาได้ทุกอย่างต้องมอบให้แก่อส่วนรวม
- ข้อควรระวัง ๘ ประการ คือ
๑. พูจจาอนโยน
 ๒. ซื่อขายยุติธรรม
 ๓. ยืมของต้องคืน
 ๔. ทำของเสียต้องใช้
 ๕. ไม่ตีคนไม่คากน
 ๖. ไม่ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารเสียหาย
 ๗. ไม่ลตามฉมูหญิง
 ๘. ไม่ทารุณเขลย

คัดจาก เหมา เจ๋อ ตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๔ (ตอนต้น), หน้า

๒๖๔

^๒ เหมา เจ๋อ ตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๒ (ตอนต้น), หน้า ๓๐๔

^๓ เหมา เจ๋อ ตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๓ (ตอนปลาย), หน้า

๕๓๖ - ๕๓๘. และดูเพิ่มเติมใน จอห์น เค. แพร์เบงก์, เอ็ดวิน โอ ไชเซาเออร์ และแอลเบิร์ต เอ็ม เกรก, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่, เล่ม ๔ แปลโดย กุสุมา สนิทวงศ์ และวิสาขา เลห์แมน (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๑๑๐๔ - ๑๑๐๕.

เพื่อกำจัดฝุ่นละออง โดยถือว่าน้ำไหลขอมไม่น่า เคียดประทุขอมไม่น่า เพราะมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การวิจารณ์ตนเองต้องทำอย่างจริงจังปราศจากการบิดเบือนควยอคติใด ๆ เพื่อแก้ไขความผิดพลาดที่ผ่านมาแล้วให้เป็นบทเรียนสำหรับอนาคตที่ดีกว่าเดิม

ทั้งขงจื้อและเหมา เจ๋อ ตง ถือว่าคุณธรรมนั้นเป็นสิ่งที่สร้างหรือปลูกฝังให้เกิดขึ้นในมนุษย์ได้ คุณธรรมที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดคือ การเสียสละเพื่อส่วนรวม ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะต้องคำนึงถึงส่วนรวมก่อนเสมอ

๖) . การ เน้นมนุษยนิยม

แนวความคิดของขงจื้อ และ เหมา เจ๋อ ตง ได้แสดงถึงการสืบทอดเอกลักษณ์ของปรัชญาจีนอย่างเด่นชัดในเรื่องมนุษยนิยม ทั้งสองท่านเน้นถึงความสำคัญของมนุษย์ว่ามีมากที่สุด ปรัชญาที่สร้างขึ้นมากเพื่อตอบสนองความต้องการของมวลมนุษย์ในการที่จะดำเนินชีวิตทั้งส่วนตัวและในทางสังคมอย่างเป็นสุข ขงจื้อกล่าวไว้ว่า "มนุษย์เป็นผู้สร้างคุณธรรมให้ยิ่งใหญ่ มีใจคุณธรรมเป็นผู้สร้างมนุษย์ให้ยิ่งใหญ่"^๒ ขงจื้อ เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพของการพัฒนาตนเองไปสู่คุณธรรมได้โดยอาศัยการศึกษา มนุษย์ประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรม เพื่อให้ชีวิตนั้นสอดคล้องกับกฎธรรมชาติของจักรวาลชีวิตที่กลมกลืนกับกฎธรรมชาติคือ ชีวิตที่มีความสุขถ้าหากมนุษย์ไม่ทำตามบทบาทหน้าที่ของตนเองที่กำหนดไว้โดยเหียน - มิ่ง แล้ว ก็จะทำให้เกิดการขัดแย้งและปั่นป่วน

Franklin W. Houn, Chinese Political Tradition,
(Washington : Public Affairs Press, 1965), p. 5.

^๒ The Analects 15/28 quoted in chan, A source..., p. 44.

กฎของธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมขึ้น ดังนั้นหน้าที่ของ มนุษย์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองก็คือ การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในสังคมเพื่อ เป็นการ ยกระดับมาตรฐานทางศีลธรรมให้สูงขึ้นในหนทางที่ถูกต้อง มนุษย์นั้นถือว่าเป็นศูนย์กลาง ของทุกสิ่งทุกอย่าง คำตอบที่ได้มาจากนักปราชญ์จีนส่วนใหญ่ก็จะ เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาหรือ ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในวิถีทางที่ถูกต้อง

เหมา เจ๋อ ตง ก็เช่นเดียวกัน ท่านให้ความสำคัญต่อมนุษย์มาก จากคำกล่าว ว่าเป็น "ในบรรดาสิ่งทั้งปวงในโลก คนเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุด" โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ ศึกษาทฤษฎีเรื่อง "ลุงโจ๋ย้ายภูเขา"^๒ ซึ่งเป็นการ เน้นความอุตสาหะพยายามซึ่ง เป็นศักยภาพในตัวของผู้คนทำให้ปรากฏออกมาจนเป็นผลทำให้บรรลุถึงเป้าหมายของ อุดมการณ์ที่วางไว้ได้

ลักษณะสำคัญที่เราสามารถสรุปออกมาจากความคิดในแนวมนุษยนิยมของทั้ง สองท่านคือ การแสดงออกถึงการยอมรับในเรื่องเอกภาพในความแตกต่าง ปรัชญาของ ขงจื๊อก็มีใจ มุ่งให้มนุษย์ทุกคนผูกพันหรือหลอมหลอมออกมาเป็นตุ๊กตาไขลานเหมือน กันทั้งหมด แต่เป็นการมุ่งให้มนุษย์แต่ละคนรู้จัก "หน้าที่" ของตนเอง และปฏิบัติตาม หน้าที่ของตนเองให้ถูกต้องเช่นเดียวกับ ปรัชญาของเหมา เจ๋อ ตง ท่านก็มีใจมุ่งหวัง ที่จะครอบงำความคิดของคนให้เกิดขึ้นออกมาในลักษณะเหมือนกันทั้งหมด หลักพื้นฐานสำคัญคือ การยอมรับเรื่องความแตกต่างทางภววิสัยสิ่งแวดลอมและบุคคล ถ้านำหลักการนี้ไปพิจารณา อุดมการณ์ของคอมมิวนิสต์ที่อ้างว่าเป็นอุดมการณ์สากลสำหรับทั่วโลก โดยถือว่าแต่ละประเทศ

^๑ เหมา เจ๋อ ตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๘ (ตอนปลาย), หน้า ๘๓๕.

^๒ เหมา เจ๋อ ตง, สรรนิพนธ์... เล่ม ๓ (ตอนปลาย), หน้า ๘๘๖.

อาจจะมิใช่ข้อเท็จจริงทางสภาพแวดล้อมและบุคคลต่างกันอย่างสิ้นเชิง แต่คุณการหลักที่ยึดถือ จะต้องเป็นคุณการสากลของคอมมิวนิสต์ร่วมกัน นี่ก็คือ ลักษณะการยอมรับเอกภาพบนความแตกต่างของคอมมิวนิสต์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างคอมมิวนิสต์สาย รัสเซียบัณฑิตกับคอมมิวนิสต์สายจีน คือปัญหาที่ท้าทายต่อหลักความคิดเรื่องเอกภาพบนความแตกต่างอย่างยิ่งยวดที่สุด

๒. การปกครอง

ก) เป้าหมายสูงสุดทางการปกครอง

เป้าหมายสูงสุดที่ทั้งสองฝ่ายร่วมกัน คือ การนำจีนก้าวไปสู่ความยิ่งใหญ่ ขงจื้อเองได้ฝันถึงสังคมในอุดมคติที่เรียกว่า "ตางง" ซึ่งเป็นสังคมในรูปสากลโลก ไม่มีการแบ่งแยกเป็นรัฐหรือประเทศ ไม่มีการครอบครองทรัพย์สินส่วนบุคคล มีแต่ทรัพย์สินส่วนกลาง ไม่มีบุคคลทำผิดกฎหมาย เพราะบุคคลมีคุณธรรมในตัวเองที่คอยควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนเอง ดังนั้นกฎหมายและบทลงโทษจึงไม่มีอีกต่อไป เพราะไม่จำเป็น จะต้องนำมาใช้ ไม่จำเป็นต้องมีกองทหารสำหรับทำสงครามรุกรานผู้อื่น เพราะความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จะไม่เกิดขึ้นในสังคมที่มีคุณธรรม ไม่จำเป็นต้องมีรัฐบาล หรือผู้ปกครอง เพราะคนมีฐานะทางสังคมเท่าเทียมกัน ทุกคนมีอุดมคติเดียวกันทั่วโลก และสังคมในอุดมคติเช่นนั้นเป็นสังคมที่เหมา เจ๋อ ตง ปรารถนาจะไปถึงโดยเรียกว่า "สังคมคอมมิวนิสต์" ดังนั้นลักษณะที่คล้ายคลึงกันของทั้งสองท่านคือ ความพยายามที่จะหาวิถีทางปฏิบัติที่คาดว่าจะนำไปถึงสังคมในอุดมคติได้สำเร็จ

แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่า ขงจื้อและเหมา เจ๋อ ตง มีลักษณะที่ได้รับอิทธิพลของค่านิยมแต่โบราณของจีนมาด้วยกันทั้งคู่ ค่านิยมโบราณของจีนคือ

การถือว่าประชาชนคนอื่นทั้งหมดที่ไม่ใช่คนจีนเป็นพวกกบฏ^๑ ซึ่งคอกเตอร์ ชุน ยัก
 เซ็น ไคโหซังกล่าวว่า "จีนมีความคิดเห็นอันยิ่งใหญ่สูงส่งมากเกี่ยวกับความสำเร็จของ
 ตน แต่กับชาติอื่นแล้ว ไม่ยอมให้มีความสำคัญแม้แต่หยินิด ลักษณะเช่นนั้นได้กลายเป็นอุปนิสัย
 และถือกันว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาไป"^๒ นักการเมืองของจีนถือว่าขนาดของอาณาเขต
 ของประเทศหนึ่งนั้น เป็นเกณฑ์วัดความยิ่งใหญ่ที่สำคัญที่สุด ดังนั้นนับตั้งแต่สมัยขงจื้อจน
 กระทั่งถึงเหมา เจ๋อตง จึงมีลักษณะที่สรุปได้ว่าเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลง
 "จากลัทธิแผ่อำนาจเขตตามประเพณี มาสู่ลัทธิครองความเป็นเจ้าสมัยใหม่"^๓

ข) ลักษณะการปกครองแบบรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง และอำนาจใน
 การปกครองอยู่ในมือของศูนย์กลางทางการปกครอง

ในประเด็นนี้จะแยกพิจารณาในประเด็นแรกก่อน คือ ลักษณะความคล้าย
 คลึงกันในการปกครองแบบรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง ลักษณะเช่นนี้จะพบในความคิดของ
 ขงจื้อในเรื่องโองการแห่งสวรรค์ หรือ เทียน - มิ่ง ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจธิปไตยสูงสุด
 ทางการเมือง อำนาจนี้จะมอบหมายให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความประพฤติที่อุดม
 ไปด้วยคุณธรรม ความเชื่อในเรื่องโองการแห่งสวรรค์ช่วยส่งเสริมรูปแบบของการ

วลาคิมิร์ ยาเซนเฟ และเยฟเกนี สเตปานอฟ, "พรมแดนของจีน: จาก
 ลัทธิการแผ่อำนาจเขตตามประเพณีมาสู่ลัทธิครองความเป็นเจ้าสมัยใหม่" แปลโดย
 วิเทศปริทัศน์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พี และ เอส, ๒๕๒๔), หน้า ๓ - ๑๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน

^๓ เรื่องเดียวกัน

ปกครองของชงจื่อไคเป็นอย่างดี เพราะการที่ประชาชนยินยอมรับรู้อำนาจของระบอบการปกครองที่กำหนดโดยสวรรค์เบื้องบน ทำให้ยินยอมรับฟังหรือปฏิบัติตามผู้แทนทางการปกครองที่รับมอบอำนาจมาจากสวรรค์โดยไม่พยายามจะขัดขวางกิจการแห่งสวรรค์นั้น] คุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ในตัวผู้ปกครองจะเป็นแบบแผนของการปฏิบัติทั้งปวง และเนื่องจากผู้ปกครองคือนักปราชญ์ คือผู้ซึ่งเข้าใจถึงกิจการแห่งสวรรค์ ดังนั้นการตัดสินใจของเขาจึงไม่หันเหไปในแนวทางที่ผิดพลาด ผู้ปกครองเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการออกคำสั่ง หรือออกกฎระเบียบขบบังคับใด ๆ ก็ตามก็ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อยกระดับมาตรฐานทางศีลธรรมของประชาชนให้สูงขึ้น อำนาจสิทธิ์ขาดต่าง ๆ จึงอยู่ที่องค์จักรพรรดิ หรือผู้ปกครองเพียงพระองค์เดียว เพราะพระองค์เป็นผู้เข้าใจถึงกิจการแห่งสวรรค์ที่สุด]

การพิจารณาเรื่อง เทียน - มิ่ง นี้ เราอาจจะวิเคราะห์ได้ว่าเป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือของจักรพรรดิในการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุข โครงสร้างของรัฐบาลประกอบด้วยจุดสูงสุด คือ องค์จักรพรรดิ รองลงมาคือข้าราชการ นักปราชญ์ และทหาร ตามลำดับชั้นลงไปเรื่อย ๆ ถึงแม้คำสั่งสอนของชงจื่อจะมีว่า ผู้ปกครองควรมีเมตตากรุณาต่อประชาชน แต่ในทางปฏิบัติแล้วพระองค์ก็ยังคงชอบใช้อำนาจสิทธิ์ขาดและทำตามอำเภอใจบ่อย ๆ ลักษณะการมีอำนาจเด็ดขาดของจักรพรรดิได้ปฏิเสธสิทธิตามกฎหมายของเอกชนที่จะเรียกร้องต่อรัฐบาล พวกประชาชนจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้ทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามบทบาทแห่งจริยธรรมของชงจื่อเท่านั้น ถ้าพิจารณาขงจื่อให้ถ่องแท้จะพบว่า ศีลธรรมและอำนาจนั้นจะไปควบกัน ศีลธรรมจะเป็นที่มาแห่งอำนาจ คนที่มีคุณธรรมสูงจะได้รับเลือกจากกิจการแห่งสวรรค์ให้เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ดังนั้นผู้ที่มีคุณธรรมจะทำให้ตนเองได้รับอำนาจเป็นเครื่องตอบแทนในที่สุด]

ทรรศนะของ [เหมา เจ๋อ ตง] นั้นได้แสดงออกถึงการปกครองแบบรวมนำนาจไว้ในเรื่อง "ลัทธิประชาธิปไตยแบบใหม่" ซึ่ง [เดินตามแนวทางความคิดของมาร์กซ์ - เลนินในเรื่องการรวมนำนาจไว้ที่ศูนย์กลางโดยยึดหลักประชาธิปไตยที่เหมา เจ๋อ ตง เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ ซึ่งมีสาระสำคัญว่า องค์การของพรรคในระดับต่าง ๆ ต้องได้มาจากการเลือกตั้ง องค์การในระดับสูงต้องรับฟังผู้ที่อยู่ในระดับต่ำ และองค์การในระดับต่ำต้องรายงานและขอคำแนะนำหรือให้คำแนะนำต่อองค์การในระดับสูง แต่เมื่อมีการตัดสินใจเป็นมติของพรรคแล้ว ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามคณะกรรมการกลางของพรรคอย่างไม่มีข้อเงื่อนไขโต้แย้งอย่างเด็ดขาด]

[จากลักษณะของเหมา เจ๋อ ตง ที่ครอบครองทั้งฐานะประธานพรรค และประธานาธิบดี ทำให้มติดั้งสุดรวมอยู่กับเขาเพียงคนเดียว] ซึ่งภายหลังมีผู้วิจารณ์ว่า [กลายเป็นลักษณะของการบูชาผู้นำเพียงคนเดียวแทนที่จะเป็นเรื่องมติของพรรคซึ่งเป็นตัวแทนของมวลชน] [เหมา เจ๋อ ตง ได้กลายเป็นศูนย์กลางของการกำหนดนโยบายของชาติและเป็นศูนย์กลางของการใช้อำนาจธิปไตยสูงสุด ในเวลาที่ปฏิบัติจริงนั้น เหมา เจ๋อ ตง ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้คนคัดค้าน โดยผู้คัดค้านอาจถูกถือว่าเป็นศัตรูในการปฏิวัติได้]

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะของการรวมนำนาจไว้ที่ศูนย์กลางคือระบอบการรายงานเข้าสู่ศูนย์กลาง ในทรรศนะของขงจื้อนั้น การรายงานเข้าสู่ศูนย์กลางเพื่อให้องค์จักรพรรดิได้ทราบทุกขุสขของราษฎร และการปฏิบัติหน้าที่ของ

ประเวศ ศรีพิพัฒน์, สาธารณรัฐประชาชนจีนและชีวประวัติของเหมา เจ๋อ ตง (กรุงเทพฯ: โอเคียนส์โตร์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๖๖ - ๓๖๗.

เจ้าพนักงานของรัฐกรรายงานนี้กระทำโดยประชาชนซึ่งจะใช้เวลาสองเดือนหลังฤดูเก็บเกี่ยวที่ผลิตในแต่ละปีนั้นมาเขียนโคลงกลอน บทกวี หรือลำนํ้า ซึ่งมีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับความสุขในการดำเนินชีวิตของประชาชน การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ใช้อำนาจกดขี่ราษฎร การทุจริตคดโกง และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หลังจากที่ประชาชนไต่ออกไปเพาะปลูกทำการกสิกรรมแล้ว จักรพรรดิจะส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐออกไปเก็บขอมูลเหล่านี้มาศึกษา ดังนั้นจึงจึงกล่าววว่าแผนปกครองจะมีไค่อย่างกาออกนอกวงแต่พระองค์ก็สามารถรับรู้ทุกสุขของราษฎรไค่ควยวิธีการดังกล่าวข้างต้น

ในแนวทางของเหมา เจ๋อ ตง ก็กล่าวถึงการรายงานเข้าสู่ศูนย์กลางเช่นเดียวกัน^๑ เหมา เจ๋อ ตง ให้คำแนะนำในการทำระบอบรายงานว่ ให้องค์กรประจำภาคต่าง ๆ เขียนรายงานประมวลสภาพความเคลื่อนไหวทางด้านการเมือง การทหาร การปฏิวัติที่ดิน การปรับปรุงพรรค การเศรษฐกิจ การโฆษณา และการวัฒนธรรมของแต่ละภาค ให้พิจารณาถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขควยสำนวนที่รัดกุมวันที่เขียนรายงานส่งให้ เป็นสัปดาห์แรกของเดือนนี้ รายงานให้ส่งทางโทรเลข ทั้งนี้เพื่อแก้ไขความเคยชินที่ไม่ดีคือ "ไม่ขอคำแนะนำก่อนลงมือทำ และไม่รายงานให้ชั้นบนทราบภายหลังที่ไค่ทำไปแล้ว"^๒ แม้แต่ผู้บัญชาการกองทัพสนามก็จะต้องเขียนรายงานและขอคำแนะนำเกี่ยวกับเข้มมุงการรบและรายงานผลรบให้แกศูนย์กลางไค่ทราบ เดือนละครั้งเช่นกัน เหตุที่ไค่รายงานก็เพื่อเป็นการสะท้อนสภาพการณ์อย่างทันท่วงที เพื่อให้ศูนย์กลางมีความเป็นไปไค่ที่จะช่วยทอ้งที่ต่าง ๆ ไม่ให้ทำความผิดพลาดหรือทำความผิดพลาดแต่นอยก่อนที่ไค่จะทำอะไรลงไปหรือหลังจากที่ไค่ทำไปแล้ว จะไค่ขวางชิงให้สงครามปฏิบัติให้ไค่ชัยชนะอันใหญ่หลวงยิ่งขึ้น

^๑ Schram, The Political Thought of Mao..., p. 313.

^๒ เหมา เจ๋อ ตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๘ (ตอนต้น), หน้า ๓๑๑ - ๓๑๖.

[ประเด็นที่สองที่จะนำมาพิจารณาคือ อำนาจในการปกครองอยู่ในมือของ
 ผู้แทนทางการเมืองการปกครอง] [ซึ่งจોકกล่าววว่าผู้แทนทางการเมืองการปกครองของท่านคือ บุคคลที่มีความ
 ความรู้ความสามารถและมีความประพฤติถูกต้องตามหลักคุณธรรม ซึ่งสวรรค์จะเป็นผู้
 เลือกลงเลือกบุคคลผู้นั้นเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนสวรรค์เอง] อำนาจนี้จะยังคงอยู่ในมือ
 ของผู้แทนที่ได้รับเลือกนานตราบเท่าที่ยังปกครองด้วยคุณธรรม [เมื่อใดที่ผู้ปกครองกคช
 ทารุณประชาชน สวรรค์ก็จะเพิกถอนอำนาจนี้โดยผ่านทางหัวหน้าปฏิวัติที่ได้รับความเห็น
 พ้องจากมวลชนในการปฏิวัติอำนาจที่ยุติธรรม] อำนาจในการปกครองก็จะเปลี่ยนมือ
 ไปสู่คนที่มีความรู้ความสามารถที่สมบูรณ์กว่าและปกครองด้วยคุณธรรมตามเจตนารมณ์แห่งสวรรค์
 ดังนั้นการสืบทอดอำนาจที่ได้รับจากโองการแห่งสวรรค์จึงมิใช่เป็นไปในลักษณะสืบทอด
 ราชบัลลังก์ตามสายเลือด แต่เป็นการสืบทอดโดยคุณจากคุณภาพของบุคคลในด้านความรู้
 และคุณธรรมที่ปรากฏในตัวบุคคลมากกว่า]

[ส่วนของเหมา เจ๋อตง นั้นได้กล่าวถึงผู้แทนทางการเมืองการปกครองในรูปของ
 คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์^๑] [นโยบายของชาติจะต้องผ่านกลไกของ
 พรรคในระดับต่าง ๆ ที่ประชุมใหญ่ของคณะกรรมการของพรรคนั้นจะเป็นผู้กำหนดและ
 ตัดสินนโยบายโดยตรงในเรื่องที่สำคัญ] เช่น มติให้มีการจัดตั้งระบบคอมมูน มติให้มีการ
 ปฏิวัติวัฒนธรรม มติแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฯลฯ ในทางนิตินัยนั้นถือว่า รัฐสภา เป็นองค์กร
 ที่ใช้อำนาจสูงสุดในรัฐ แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้นพรรคจะเป็นผู้คุมอำนาจในรัฐสภา^๒
 ส่วนการเลือกตั้งเพื่อคัดเลือกผู้แทนราษฎรเข้ามาสู่รัฐสภานั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 ในระดับสูงได้รับเลือกตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนในระดับต่ำถัดลงไป และประชาชนทั่วไป
 มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนในระดับต่ำสุดเท่านั้น ลักษณะที่ผิดแปลก

^๑ Peter Tang and Joan Maloney, Communist China: The Domestic Science, 1949-1967. (Seton Hall University Press, 1967), pp. 198-199.

^๒ Schram, The Political Thought of Mao..., pp. 326-327.

ไปจากการเลือกตั้งทั่วไปตรงที่ว่า พรรคจะเป็นผู้กำหนดรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งให้มีจำนวนเท่ากับที่นั่งในสภาที่กำหนดสำหรับหน่วยนั้น ๆ ผู้ออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งจึงไม่มีทางเลือกผู้อื่นนอกเหนือจากนี้ได้ ดังนั้น เท่าที่ผ่านมาจึงไม่ปรากฏว่ามีผู้สมัครคนใดไม่ได้รับเลือกตั้ง ส่วนใหญ่จะได้คะแนนเสียง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์หรือใกล้เคียง

[ความคล้ายคลึงกันของอำนาจในการปกครอง] ตามทฤษฎีที่กล่าวข้างต้นมาแล้วนั้น ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการปกครองที่รวมอำนาจไว้ที่ตัวแทนของสวรรค์ที่เรียกว่าจักรพรรดิ) ซึ่งเมื่อพิจารณาความหมายที่แอบแฝงอยู่เบื้องหลังโครงการแห่งสวรรค์จะพบว่าเจตนารมณ์ของสวรรค์กับเจตนารมณ์ของมวลชนคือสิ่งเดียวกัน ผู้ที่อยู่ในฐานะของผู้กุมอำนาจที่แท้จริงคือมวลชนนั่นเอง ดังนั้นมวลชนจึงมีความสำคัญต่อความยั่งยืนยาวนานของฐานะของผู้ปกครอง [ส่วนเหมา เจ๋อตง ก็ได้นั่งในเรือการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางคือ คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้แทนมวลชนในการใช้อำนาจบริหาร] และในขณะเดียวกันคณะกรรมการพรรคก็ทำหน้าที่กำหนดนโยบายของชาติไปทั่วพร้อม ๆ กัน ผู้นำของพรรคจะต้องอุทิศทุกสิ่งเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน [แต่อย่างไรก็ตามในวิถีทางของการปฏิบัติจริง ไม่ว่าจะ เป็นจักรพรรดิ หรือผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ มักจะกำหนดสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเองมากกว่าจะคำนึงถึงประชาชนอย่างแท้จริง] การกล่าวอ้างถึงการกระทำบางประการที่ว่าเพื่อประโยชน์ของประชาชนนั้นอาจจะเป็นเพียงกุศโลบายของผู้ปกครอง เพื่อทำให้ความต้องการของตนเองสำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมายก็ได้ จากการพิจารณาความคล้ายคลึงในเรื่องอำนาจการปกครองนี้ เราพิจารณาเฉพาะลักษณะใหญ่ ๆ ที่สำคัญเท่านั้น ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยในด้านการบริหารงานย่อมจะแตกต่างกันออกไป [ตามลักษณะความซับซ้อนของโครงสร้างของรัฐบาล แต่ที่สำคัญยิ่งคือส่วนที่เป็นจุดยอดของโครงสร้างจะเป็นลักษณะรูปปิรามิด เช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงถึงการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางเพียงแห่งเดียว)

๓. การยอมรับในเรื่องการปฏิวัติ

ทั้งสองท่านยอมรับในเรื่องการปฏิวัติอำนาจในการปกครองว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้เพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของมวลชนที่เกิดจากการปกครองที่อติธรรม ซึ่งจ้ะยอมรับการปฏิวัติในกรณีที่ผู้ปกครองละเมิดโอองการแห่งสวรรค์ เนื่องจากโอองการแห่งสวรรค์มีความประสงค์จะให้ผู้ปกครองได้ปกครองโดยการคำนึงถึงสวัสดิภาพและความสุขของประชาชนเป็นใหญ่ ถ้าหากผู้ปกครองไม่ทำตามเจตนารมณ์แห่งสวรรค์แล้ว บุคคลอื่นก็มีสิทธิที่จะปฏิวัติโค่นล้มผู้ปกครองดังกล่าวได้ จากข้อความในหนังสือขุนชีว กล่าววว่า "สวรรค์และพิภพคือวัฏฏะที่หมุนกลับ จึงทำให้ฤดูกาลทั้งสี่ทำหน้าที่โคสมบูรณ การปฏิวัติก็เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของเทพเจ้าและเป็นการตอบสนองของความตองการของมวลชน ความยิ่งใหญ่ในนั้นจะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาของการปฏิวัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การปฏิวัติจะเป็นการกลมกลืนสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ การปฏิวัติจะเป็นการป้องกันความเป็นเผด็จการที่จะตกอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นการเร่งเร้าความมีชีวิตชีวาของมวลชนอีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้นการปฏิวัติจึงนำมาเพื่อความสุขของสังคม"^๒

เหมา เจ๋อ ตง ได้สนับสนุนทฤษฎีการปฏิวัติไว้อย่างมากโดยกล่าวว่า "อำนาจรัฐเกิดจากปากกระบอกปืน"^๓ และ "การปฏิวัติจะเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งได้"^๔

ที่ไอคอรฺ์ เทอ แบร์, บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน ภาค ๑ แปลโดย จ่านงก์ทองประเสริฐ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, ๒๕๑๒) หน้า ๑๕ - ๑๘.

^๒ Hsu, The Political..., p. 185.

^๓ เหมาเจ๋อตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๒ (ตอนต้น), หน้า ๕๓๓.

^๔ เหมาเจ๋อตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๔ (ตอนปลาย), หน้า ๕๓๖.

เหมา เจ๋อ ตง ไค่ถาวถึงลักษณะของการปฏิวัติไว้ว่า "การปฏิวัติไม่ใช่
งานเลี้ยงอาหารค่ำ หรือ การเขียนความเรียง หรือ การเย็บปักถักร้อย มันจะต้อง
ไม่เป็นสิ่งที่ส่ออากหมคจด เนิบนาบ หรือนุ่มนวล ฉะฉาน มีเมตตา สุภาพ รอบคอบ
และอารีอารอบ การปฏิวัติ คือการกอบกฏจลาจล เป็นการกระทำโดยใช้ความรุนแรง
ซึ่งชนชั้นหนึ่งโค่นล้มชนอีกชั้นหนึ่ง"^๑

การปฏิวัติในจีนมีลักษณะที่ต่างไปจากกลุ่มคอมมิวนิสต์อื่น ๆ เนื่องจาก
ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของจีนที่เป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้นและกึ่งศักดินา ทำให้การปฏิวัติ
ของจีนแบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน คือ การปฏิวัติประชาธิปไตยเพื่อต่อต้าน
จักรวรรดินิยม และขั้นตอนต่อไปคือ การปฏิวัติสังคมนิยมภายใต้การนำของเผด็จการ
ชนชั้นกรรมาชีพ จากอुकุมการนี้เองที่ทำให้เกิดปัญหาแก่ เหมา เจ๋อ ตง ขึ้นว่า
การปฏิวัติที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นเป็นการปฏิวัติที่เป็นไป
ตามครรลองของแนวทางมาร์กซ์ - เลนินที่แท้จริงหรือไม่

การปฏิวัติในจีนนั้น จะต้องปฏิวัติต่อสู้ไม่เพียงแต่เรื่องของชนชั้น แต่ยัง
ต้องต่อสู้กับธรรมชาติ คือ ความยากจนหรือความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจในจีน
อีกด้วย ดังนั้นเหมา เจ๋อ ตง จึงพยายามปลุกสำนึกทางด้านการเมืองของมวล
ชนให้ตระหนักถึงการพัฒนาตนเอง ขบวนการก้าวกระโดด (Great Leap
Forward) จึงได้เกิดขึ้นจากการส่งข้าราชการออกไปทำงานใช้กำลังภายใน
ชนบทที่ล้าหลัง เพื่อให้แหล่งที่ยังล้าหลังนั้นตื่นตัวตามแหล่งก้าวหน้าให้ทัน เป็นการ
ปฏิวัติทางเศรษฐกิจเพื่อขจัดความแตกต่างระหว่างชนบทกับเมืองตามแนวนโยบาย
ของเหมา เจ๋อ ตง การวิเคราะห์สภาพการณ์ของสังคม โดยเน้นถึงน้ำใจในการ

^๑ Schram, The Political thought..., p. 199.

ปฏิวัติของประชาชน ก่อให้เกิดภาวะแก่ผู้นำในการปฏิวัติที่จะต้อง "จับตามองคู่มือจิ้งหะ
ของการปฏิวัติ" หน้าที่ของคอมมิวนิสต์ที่ค้ำในจีนคือ ออกไปท่ามกลางมวลชน ไป
"คลำคู่มือปฏิวัติ" และถ้าหากมีความจำเป็นก็ให้ส่งเสริมสภาพการณ์ที่อำนวยให้
การปฏิวัติ แต่ในช่วงระยะเวลาของการปฏิวัติอาจจะยืดยาวจนทำให้มวลชนบางคน
หมดความอดทนและกลายเป็นผู้ลาหลังไป เหม่า เจ๋อตง จึงแนะนำว่า กลุ่มผู้นำส่วน
มากนั้น "ไม่ควรปล่อยให้คงอยู่ในตำแหน่งตลอดไปโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลง ผู้กระตือ
ร้อนที่ปรากฏตัวในยามต่อสู้ดิ้นรน ควรจะได้รับการส่งเสริมให้เขาสวมตำแหน่งแทน
ที่พวกที่เมื่อเปรียบเทียบกับแล้วดูคดอวกว่าเขาหรือแทนที่พวกที่เสื่อมทรามไปแล้วในหมู่
หัวเรี่ยวหัวแรงที่มีอยู่เดิมนั้นอย่างไม่ขาดระยะ"^๒

การปฏิวัติครั้งสำคัญของเหม่า เจ๋อตง คือ การปฏิวัติวัฒนธรรมซึ่งมีจุด
มุ่งหมายเพื่อยกระดับความผูกพันทางอุดมการณ์^๓ เนื่องจากในขณะนั้นเหม่า เจ๋อตง
มีความกังวลในเรื่องลัทธิแก๊งที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้นำของพรรค (ลัทธิแก๊ง หมายถึง แนว
ความคิดที่เน้นเรื่องราวทางเทคโนโลยีมากกว่าการเสียสละเพื่ออุดมการณ์) และก็
เช่นเดียวกับการปฏิวัติทุกครั้งคือการกล่าวอ้างว่า จุดมุ่งหมายของการกระทำนี้ก็เพื่อ
ให้การศึกษาแก่มวลชนทางดานการเมือง เป็นความพยายามที่จะถ่ายทอดสำนึกทาง
การเมืองให้แก่เยาวชนของจีนที่เรียกว่า "เรดการ์ด" จุดหมายของการปฏิวัติวัฒนธรรม
คือการทำลายล้างเก้าทั้งสี่ คือ ความคิดเก่า วัฒนธรรมเก่า ประเพณีเก่า และนิสัย
เก่า^๔

^๑ เหม่าเจ๋อตง, สรณิปินธ์..., เล่ม ๓ (ตอนปลาย), หน้า ๕๐๑.

^๒ เหม่าเจ๋อตง, สรณิปินธ์..., เล่ม ๓ (ตอนต้น), หน้า ๒๒๖.

^๓ ดูเขียน กับ เบิลยู พาย, จีนสามยุค แปลโดย คณิน บุญสุวรรณ
(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กรุงสยาม, ๒๕๑๕), หน้า ๓๕๘ - ๓๖๐.

^๔ Joan Robinson, The Cultural Revolution in China
(Penguin Press, 1970), pp. 14 - 15.

การประเมินผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมได้กระทำขึ้นหลังจากที่เหมา เจ๋อตง ได้สิ้นชีวิตไปแล้ว [คณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์ได้ตั้งปัญหาต่อการปฏิวัติวัฒนธรรมว่า เป็นการปฏิวัติชนิดใด ? เป็นการปฏิวัติชนิดโดยปัญญาชนหรือโดยมวลชน เป็นการปฏิวัติจากบนลงสู่ล่างหรือจากความต้องการของเบื้องล่างไปสู่เบื้องบน ถ้าเป็นการปฏิวัติโดยปัญญาชนหรือจากบนลงสู่ล่างแล้ว ก็เป็นการแน่นอนว่า เหมา เจ๋อตง ไม่อาจจะปฏิเสธความเป็นทรราชย์ในอุดมการณ์ของตนเองได้ และที่สำคัญยิ่งคือ เป็นการทรยศต่อมวลชนด้วย]

[สรุปความได้ว่า ทั้งขงจื้อและเหมา เจ๋อตง ยอมรับในเรื่องการปฏิวัติว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไต่จากการปฏิวัตินั้นเป็นไปเพื่อความสงบสุขของชนในสังคม] การปฏิวัติจะเป็นการกระตุ้นเร่งเร้าความมีชีวิตชีวาของมวลชน และในขณะที่เดียวกันก็จะเป็นการบดขยี้บังคับผู้ปกครองหรือผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้องตามอุดมการณ์หรือตามโอองศรแห่งสวรรค์ [การปฏิวัติในแต่ละครั้งหมายถึงว่าจะต้องได้คนที่กระตือรือร้นกว่าเข้าดำรงตำแหน่งแทน] ดังนั้นลักษณะของการปฏิวัติในจีนตั้งแต่ยุคโบราณจึงได้มีนักวิชาการบางท่านให้ทรรศนะว่า [ไม่ใช่ลักษณะของการ "ต่อสู้เพื่อชิงอำนาจ" แต่ความจริงแล้วเป็นเรื่องของการ "เปลี่ยนอำนาจ" ด้วยวิธีการรุนแรงเอิกเกริก] ซึ่งลักษณะนี้คือ ลักษณะของการปฏิวัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาน้ำใจในการปฏิวัตินั้นเอง

ง. การเน้น "หน้าที่" มากกว่า "สิทธิ"

จากการศึกษาแนวความคิดทั้งของขงจื้อและเหมา เจ๋อตง สิ่งที่น่าประจักษ์ชัดคือ [การเน้นในเรื่อง "หน้าที่" ของบุคคลเป็นสำคัญ ส่วนในด้าน "สิทธิ" นั้นเป็นลักษณะที่กล่าวไว้อย่างเป็นนามธรรมในอุดมการณ์มากกว่าจะยึดถือปฏิบัติอย่างจริงจัง]

อารยชน, ประเมินค่าประธานเหมา, (กรุงเทพฯ : เกิดยุคตื่น, ๒๕๖๕)
หน้า ๔๖ - ๑๔๗.

๒ ภาระมด ทองธรรมชาติ และอื่น ๆ, การเมือง การปกครอง... หน้า ๗๘-๗๙.

ในสังคมจีนนับตั้งแต่ยุคโบราณจะมีลักษณะเป็นแบบรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง ดังนั้นข้าราชการระดับกลางและต่ำจึงมีบทบาทในฐานะผู้ปฏิบัติตามคำสั่งหรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง] ยิ่งถ้าเป็นประชาชนแล้วก็จะมีแต่เพียง "หน้าที่" ที่จะต้องแบกรับมาปฏิบัติเพียงอย่างเดียว ไม่อาจจะเรียกร้องสิทธิอันใดได้) ลักษณะการเน้นหน้าที่นั้นได้มีผู้กล่าวไว้ว่า "ตามหลักของขงจื้อนั้น การที่จะเป็นมนุษย์ที่แท้หรือบัณฑิตได้ จำเป็นจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองเป็นอันดับแรก ไม่ใช่การทวงสิทธิที่พึงได้ของตน"]

ขงจื้อได้เสนอหลักการเจียเมี่ย หรือ การแก้ไขข้อให้ถูกต้องกับตำแหน่งหน้าที่เอาไว้ หลักการนี้บ่งชี้ชัดว่า บุคคลมีหน้าที่ที่ต่างกันออกไปตามสถานภาพของตน ทฤษฎีที่กล่าวถึงสัมพันธ์ภาพของบุคคลในสังคม ๕ คู่ หรือ หูหลุน นั้น เป็นการอธิบายถึงหน้าที่ของบุคคลที่กำกับไว้กับสถานภาพแต่ละอย่าง และชี้ว่าบุคคลควรทำตามหน้าที่ของตนตามที่กำหนดไว้เพื่อจะได้เกิดความสุขสงบในสังคม) ขงจื้อเห็นว่าความไม่กลมกลืนและความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม เกิดจากคนไม่ทำตามหน้าที่ของตนเอง)

อนึ่งทฤษฎีหูหลุนนี้เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งทุกฝ่ายจำเป็นต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความกลมกลืนกัน ลักษณะเช่นนี้เมื่อพิจารณาแล้วน่าจะเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญา "เต๋า" ในเรื่องการอยู่ร่วมกันของค่านานของสรรพสิ่งซึ่งเป็นเอกภาพเดียวกัน ซึ่งหลักการนี้ใกล้เคียงกับความคิดพื้นฐานของวิภาววิธี เราจึงอาจจะวิเคราะห์ได้ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เหมา เจ๋อตงสามารถนำเอาความคิดค่านานวิภาววิธีของมาร์กซ์ - เลนินมาปรับใช้กับจีนได้อย่างดีและรวดเร็ว เพราะประชาชนชาวจีนมีพื้นฐานความคิด ความเชื่อ ในเรื่องนี้อยู่มากพอสมควร

Hsieh Yu-Wei, The Status of the Individual in Chinese Ethics, The Chinese Mind (Bombay: Jaico Publishing House, 1968), p. 3114.

[การเน้นเรื่องหน้าที่ของเหมา เจ๋อ ตง ปรากฏชัดเจนมาก] เหมา เจ๋อ ตง มักจะกล่าวย้ำเสมอถึงภาระหน้าที่ของมวลชนที่จะต้องปฏิบัติตามอุดมการณ์ของพรรค ได้มีการเน้นอย่างไม่หยุดหย่อนถึงความจำเป็นที่จะต้องไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว เพื่อลดความหลงตน และเพื่อเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม] อาจจะเทียบได้ว่า อุดมการณ์พรรคนั้นเหมือนกับกฎศีลธรรมที่เน้นถึงการอุทิศตนเองการทำลายตนเอง อย่างกล้าหาญเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เหมา เจ๋อ ตง ได้กล่าวถึงลักษณะของการเป็นคอมมิวนิสต์ที่ดี เช่น การมีสำนึก มีความตั้งใจเด็ดเดี่ยวในการทำงานและงานนั้น เพื่อมวลชน] ทำงานอย่าง [สุจริต] เป็นมิตรต่อมวลชน ไม่เยอหยิ่งหรือดูถูกเหยียดหยาม มวลชน] ผลประโยชน์ส่วนตัวที่พึงได้จะต้องขึ้นกับผลประโยชน์ของประชาชาติและมวลชน [สรุปก็คือ ใช้อุดมการณ์ของพรรคเป็นวินัยสำหรับมวลชนที่มวลชนมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบนำไปปฏิบัติ]

แนวความคิดของเหมา เจ๋อ ตง เน้นการให้ความสำคัญต่ออำนาจแห่งจิตมนุษย์มาก กล่าวคือ การให้ความสำคัญต่อความคิดเรื่องลัทธิสมัครใจ (Voluntarism) ^๒ ที่เชื่อว่าความสำเร็จแห่งการปฏิบัติเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ถ้ามีเอกภาพในเรื่องความผูกพันและความปรารถนา ดังนั้นเหมา เจ๋อ ตง จึงพยายามเน้นถึงสำนึกของมวลชนทางการเมืองว่าเป็นหน้าที่ของมวลชนทุกคนที่จะต้อง กระตุ้นความสำนึกนี้ให้ปรากฏออกมา ผู้นำของพรรคจะกำหนดเป้าหมายและวิถีทาง ที่คิดว่าเหมาะสมแล้วสร้างกลไกทางการเมืองของรัฐ หรือ อาศัยกลไกที่คงอยู่ระดม มวลชนให้ปฏิบัติตามอย่างพร้อมเพรียงกัน และหน้าที่ของมวลชนคือ ต้องสำนึกถึงข้อผูกพันทางใจที่มีต่ออุดมการณ์ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ทำให้มวลชนมีความมานะบากบั่นในการ พัฒนาสังคมตามแนวทางที่กำหนดไว้

^๑ เหมาเจ๋อตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๒ (ตอนต้น), หน้า ๓๔๑ - ๓๔๖.

^๒ ลูเซียน คัมเบิลยู พาย, จีนสามยุค, หน้า ๒๕๕.

ในประวัติศาสตร์ของจีนที่ผ่านมา ประชาชนมักจะถูกอบรมสั่งสอนให้รู้จัก
 หน้าที่อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นจีนในยุคขงจื้อ หรือจีนในยุคเหมา เจ๋อตง
 ก็ไม่ได้คิดแยกแวกต่างกันอย่าง] เหมา เจ๋อตง ย้ำถึงหน้าที่และความรับผิดชอบที่
 เอกชนพึงมีต่อสังคมไว้อย่างมาก หลักการสำคัญในเรื่องนี้คือ "การจัดสรรทาง
 การเมือง" ซึ่งเป็นการแบ่งสรรทรัพยากร (คนและวัตถุ) ในสังคมให้กระจาย
 สม่ำเสมอเท่าเทียมกัน เพื่อบรรลุถึงสังคมที่ดีตามจินตนาการของเหมา เจ๋อตง
 เช่น การสงขาราชการ นักศึกษา ปัญญาชน แพทย์ และเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ออกไป
 ทำงานในไร่แรงกาย เหมา เจ๋อตง มีลักษณะของผู้นำที่ของการเนรลี่ยจัดสรรส่วนเกิน
 ของสังคมไปให้แก่อนแอหรือผู้น้อย ดังนั้นเหมา เจ๋อตง จึงเรียกร้องให้ผู้อยู่ใน
 ระดับสูงไคลงไปสู่เบื้องต่ำ ผู้อยู่ในเมืองไปอยู่ในชนบทไปสัมผัสกับการผลิตขั้นพื้นฐาน
 และอุทิศตนให้แก่อุคมการปฏิวัติในลักษณะที่ว่าคอมมิวนิสต์คือ ผู้ที่ทำงานไคทั้งในระดับ
 สูงและในระดับต่ำ แต่อย่างไรก็ตามเหมา เจ๋อตง ก็ต้องพบกับปัญหาที่จะชักจูงให้
 คนยอมเชื่อและยอมรับว่า การใช้คนในระดับปัญญาชนลงไปทำงานด้วยแรงกายเป็น
 วิธีการที่ดีที่สุดในการพัฒนาชาติ

อย่างไรก็ตามจากที่เราพิจารณามาแล้วข้างต้น กับ คำกล่าวที่ว่า
 "การที่จีนจื้อ (Chun - tzu)^๒ ซึ่งนับถือลัทธิขงจื้ออุทิศตนรับใช้รัฐและสังคม]
 พอจะเทียบไคกับการที่พวกเขาวชนคอมมิวนิสต์ต้องการรับใช้พรรคและรัฐนั่นเอง"
 [แสดงให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมในใจจะต้องมี
 หน้าที่รับใช้สังคม ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างที่สุดของบุคคลในสังคม]

กระมล ทองธรรมชาติ และอื่น ๆ, การเมือง..., หน้า ๘๗ - ๘๘.

^๒ ตรงกับคำว่า จวินจื้อ

ข. ความแตกต่างกันในทรรศนะของเหมา เจ๋อตง

๑. "ขงจื้อปกครองแบบศักดินา" [เหมา เจ๋อตง ได้แสดงท่าทีว่าขงจื้อนั้นปกครองโดยระบอบศักดินาในขณะที่เหมา เจ๋อตงปกครองโดยมวลชนตามแบบลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่] ในการวิเคราะห์ปัญหา^๑ นี้ จะแยกพิจารณาเป็น ๒ ประเด็น

ประเด็นแรก ถ้าจะพิจารณาว่าเหมา เจ๋อตงปกครองโดยลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่^๒ ซึ่งเป็นการปกครองโดยมวลชนตามลำดับขั้นการจัดองค์การของพรรคคอมมิวนิสต์แล้ว ขงจื้อเองก็มีไต่ตงไปจากเหมา เจ๋อตงแม่แต่น้อย แนวความคิดทางการเมืองของขงจื้อเกี่ยวกับการปกครองโดยการรับโองการจากสวรรค์มาทางผู้แทนที่เป็นมนุษย์นั้น ผู้แทนที่ทำหน้าที่ผู้ปกครองจะต้องรับฟังโองการแห่งสวรรค์ ซึ่งลักษณะโองการแห่งสวรรค์มีเจตนารมณ์ว่า "สวรรค์รักประชาชนสิ่งใดที่ประชาชนต้องการ สวรรค์ก็จะให้สิ่งนั้นแก่ประชาชน"^๓ และเมิ่งจื้อได้ขยายความต่อไปว่า "สวรรค์ไม่ได้มีเจตน์จำนงที่แน่นอนและคงที่ แต่สวรรค์มองดูสิ่งทั้งหลายโดยผ่านทางหูและตาของประชาชน"^๔ ข้อความนี้ก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่า โองการแห่งสวรรค์ก็คือมวลชน ข้อความที่สนับสนุนความสำคัญของมวลชนมีปรากฏไว้ว่า "อาณาจักรจะคงอยู่ได้ด้วยการได้รับการค่าจุนจากประชาชน เมื่อใดที่สูญเสียการค่าจุนจากประชาชน อาณาจักรก็จะสลายลง"^๕ และเมื่อใดที่ผู้ปกครองกระทำในสิ่งที่ไม่สอดคล้องหรือเป็นการผิดต่อเจตนารมณ์ของสวรรค์ เมื่อนั้นอำนาจในการปกครองก็จะหมดสิ้นไป ด้วยน้ำมือของมวลชนที่ผานลงมาทางผู้แทนแห่งสวรรค์คนใหม่

^๑ เหมา เจ๋อตง, สรรณิพนธ์..., เล่ม ๒ (ตอนปลาย), หน้า ๒๓๓-๒๕๖.

^๒ Hsü, The Political..., p. 176.

^๓ Chan, A Source..., p. 64.

^๔ Hsü, The Political..., p. 180.

ดังนั้นถ้าเราพิจารณาในแง่มนักจะพบว่า ทั้งขงจื้อและเหมาเจ๋อตงมีนโยบายเดียวกัน คือการปกครองโดยมวลชน ความแตกต่างกันมีเพียงรายละเอียดของวิธีการเท่านั้น แต่ถ้าวัดว่า เป้าหมายสำคัญกว่าวิธีการแล้ว ความคิดของทั้งสองหาว่ามิได้มีสิ่งใดต่างกันเลย เปรียบเหมือนกับเราต้องการเดินทางจากจังหวัดปทุมธานีมากรุงเทพฯ เป้าหมายของเราคือกรุงเทพฯ เราอาจจะเดินทางโดยรถยนต์ เครื่องบิน หรือ เรือยนต์ก็ได้ เพราะสามารถทำให้ถึงเป้าหมายได้เช่นกัน และเราก็ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าพาหนะชนิดใดดีกว่าชนิดอื่น ๆ ในทุกกรณี เนื่องจากพาหนะแต่ละชนิดที่เราใช้เดินทางก็จะมีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวเอง เช่นเดียวกับการที่จะตัดสินว่า ขงจื้อดีกว่าเหมาเจ๋อตงหรือเหมาเจ๋อตงดีกว่าขงจื้อ นั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะตัดสินเด็ดขาดแน่นอนลงไปได้ เราจะต้องพู่กันเป็นเฉพาะกรณีไป

ประเด็นที่สอง ถ้าจะพิจารณาว่า ขงจื้อปกครองแบบศักดินาเพราะอำนาจรัฐอยู่ในมือของบุคคลชนชั้นขุนนาง ดังนั้นจึงไม่เป็นการปกครองโดยมวลชนเหมือนกับเหมาเจ๋อตง แต่จากการศึกษาการปกครองของจีนคอมมิวนิสต์ก็พบว่า อำนาจรัฐนั้นตกอยู่ในมือของคณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์จะเป็นผู้นำแนวทางการเมืองแก่มวลชน เพราะคณะกรรมการพรรคนั้นเป็นบุคคลที่เข้าใจทั้งทางทฤษฎีและมีผลงานทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกลมกลืนกับอุดมการณ์ของพรรค เมื่อพิจารณาในแง่นี้ อาจจะได้แนวความคิดประการหนึ่งว่า ทั้งขงจื้อและเหมาเจ๋อตงได้เน้นถึงตัวผู้ปกครองว่าจะต้องเป็นบุคคลที่ต่างจากคนธรรมดาสามัญทั่วไป คือจะต้องเป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้ เฉลียวฉลาดและมีความประพฤติที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คือจำเป็นต้องรู้ "ทฤษฎี" และสามารถ "ปฏิบัติ" ให้สอดคล้องกับทฤษฎีนั้นโดยไม่ต้องฝืนกายหรือฝืนใจกระทำ ควบคู่กันอำนาจรัฐจึงอยู่กับคนที่มีคุณสมบัติบางอย่างที่เหนือกว่าคนธรรมดาถึงแม้ว่า ขงจื้อและเหมาเจ๋อตงจะโต้พยายามป้องกันความเป็นผู้เผด็จการของตนเอง โดยการเน้นว่า มนุษย์โดยธรรมชาตินี้มีความเท่าเทียมกันที่จะพัฒนาศักยภาพให้บรรลุ

ถึงคุณธรรมที่เป็นเป้าหมายได้ แต่ในเวลาที่น่าอึดอัดการมาปฏิบัติจริงนั้น มิได้เป็นไปดัง
ที่กล่าวไว้ในทฤษฎีทางการเมือง เพราะอำนาจรัฐที่ผูกครองนำมาใช้ก็ยังเป็นลักษณะ
จากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่างเช่นเดิม

๒. "ขงจื้อ เป็นเพียงนักทฤษฎีเท่านั้น" เหมาเจอตงโจมตีขงจื้อในบทความ
"ทิศทาง การเคลื่อนไหวของเยาวชน" ว่า "สมัยที่ขงจื้อ เปิดสำนักศึกษานั้นนักเรียน
ของท่านก็ไม่ค่อย "ปราชญ์เจ็ดสิบ ศิษย์สามพัน" กล่าวไก่อวรุ่งเรื่องนักแล แต่จำนวน
นักเรียนของท่านเมื่อเปรียบเทียบกับที่เขื่อนานแล้วก็น้อยกว่ามาก ทั้งไม่ชอบการ
เคลื่อนไหวผลิตอะไรด้วย เมื่อนักเรียนท่านถามว่าไถนาเขาทำกันอย่างไร ท่านก็ตอบ
ว่า "ไม่รู้ ฉันสู้ชาวสวนผักไม่ได้" ในสมัยโบราณของจีน บรรดาเยาวชนที่ไปศึกษากับ
ท่านปราชญ์นั้น ไม่เพียงแต่ไม่เคยศึกษาทฤษฎีปฏิบัติ หากยังไม่ดำเนินการใช้ร่างกาย
ด้วย..."^๑

การพิจารณาข้อกล่าวอ้างของเหมาเจอตงมองขงจื้อว่าเป็นเพียงนักทฤษฎี
อย่างเกี่ยวเท่านั้น มิใช่บุคคลที่จะลงร่างกายในการปฏิบัติจริง ในหัวข้อปัญหานี้
เราจะต้องเริ่มต้นจากการพิจารณาคำว่า "ปฏิบัติ" เสียก่อนว่ามีความหมายเช่นไร

ในประเด็นแรก ข้อกล่าวอ้างของเหมาเจอตงที่ว่าขงจื้อ เป็นนักทฤษฎีมิใช่
นักปฏิบัติ นั้น น่าเป็นเพราะฝ่ายเหมาเจอตงตีความ "การปฏิบัติ" ว่าเป็นเรื่องของ
การใช้ร่างกายทำงานเพื่อจะได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง โดยยึดหลักว่า
ทฤษฎีที่แท้จริงจะต้องมาจากการปฏิบัติเสมอ ปัญญาชนของพรรคคอมมิวนิสต์จะต้อง
ออกสู่ชนบทเพื่อฝึกหัดการใช้แรงงานและในขณะเดียวกันก็ต้องให้คำแนะนำแก่ชาวนา

^๑ เหมาเจอตง, สรณนิพนธ์..., เล่ม ๒ (ตอนต้น), หน้า ๔๗๖ - ๔๗๗.

ซึ่งเป็นผู้ใ้แรงงานใหม่ความรู้ทางทฤษฎีและการทางกร เมืองของพรรคมากขึ้น ถ้าหากเป็นการที่ความเข้น ก็จะทำให้เหมาเจอตงพิจารณาว่า รูปแบบของท่านทางไปจากของขงจื้อ

ในประเด็นที่สอง ถ้าเราตีความ "การปฏิบัติ" ในแง่ของขงจื้อจะพบว่า ขงจื้อมีใ้ผูกพันเฉพาะทฤษฎีเพียงอย่างเดียว จากคำกล่าวของขงจื้อหลายตอนยืนยันว่า นักปราชญ์หรือผู้มีคุณธรรมนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติใ้สอดกคล้องกลมกลืนกับทฤษฎีที่ตนเองใ้ศึกษามา การปฏิบัติที่ถูกต้องคือ การปฏิบัติตาม "หลี่" ซึ่งจะสอดกคล้องกลมกลืนกับกฎธรรมชาติของจักรวาล บุคคลที่มีเพียงความรู้ชนทฤษฎีจะถูกขงจื้อจัดเป็นนักปราชญ์ชั้นต่ำสุดที่เรียกว่า ล้อ ต่อเมื่อสามารถปฏิบัติใ้สอดกคล้องกับทฤษฎีโดยไม่ตองฝืนกายหรือฝืนใจ ก็เป็นไปอย่างอัตโนมัติสรีระจึงจะกลายเป็นนักปราชญ์ชั้นที่สองที่เรียกว่า จวินจื้อ ใ้ ดังนั้นถ้าเราพิจารณาในแง่มุมนี้เราก็อาจจะกล่าวใ้ว่า ขงจื้อเองก็เน้นในเรื่องการปฏิบัติไม่น้อยกว่าเหมาเจอตงเลย คุณธรรมมีใ้เป็นสิ่งที่งอกงามออกมาจากความว่างเปล่า แต่ตองใ้โคม่าโดยผ่านการฝึกแผนความรักในวิถีชีวิตประจำวัน ดังนั้นเราจึงมองเห็นลักษณะของคุณธรรมขงจื้อว่า มีใ้เป็นเพียงทฤษฎี แต่หมายรวมถึงการปฏิบัติตามทฤษฎีนั้นด้วย

๓. "ขงจื้อรับมรดกทางประวัติศาสตร์โดยใ้มีการคักแปลงแก้ไขใ้ให้เหมาะสมที่ใ้จะนำมาใ้" เหมาเจอตงกล่าวถึงการรับมรดกทางประวัติศาสตร์ของขงจื้อใ้ว่าในบทความว่าควยลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่ว่า

".....ในสังคมศักดินาอันยาวนานของจีน ใ้สร้างสรรคัวัฒนธรรมสมัยโบราณอันรุ่งโรจน์ใ้ การสะสางกระบวนการแห่งการพัฒนาของวัฒนธรรมสมัยโบราณ โดยการคักเอาภาคที่มีลักษณะศักดินาที่ใ้เสียและรับเอาแทนที่มีลักษณะเป็น

ประชาธิปไตยไว้นั้น เป็นเงื่อนไขจำเป็นในการพัฒนา.....แต่จะรับเอามาทั้งหมด โดยปราศจากการวิพากษ์ไม่ได้เป็นอันขาด.....เป็นการเคารพการพัฒนาอย่าง วิภาควิธีของประวัติศาสตร์มีโชคคติของโบราณและคติเตียนของปัจจุบัน มีโชคคติของ สิ่งที่มีพิษร้ายใด ๆ ของศักดินา สำหรับมวลประชาชนและนักเรียนนักศึกษาในวัยหนุ่ม สาว ที่สำคัญนั้นมิใช่จะชักจูงพวกเขาให้มองไปข้างหน้า หากจะต้องชักจูงให้มองไป ข้างหน้า"^๑

คำกล่าวข้างต้นนี้เมื่อเรานำไปเปรียบเทียบกับทรรศนะของขงจื้อที่มีต่อ การจัดระเบียบการปกครองของรัฐว่า "จงใช้ปฏิทินของราชวงศ์แท้ (คือปฏิทินทาง จันทรคติแบบเก่า) ใช้ยศ ยานพาหนะของราชวงศ์เซียง ใช้เครื่องนุ่งห่มประดับ ภายของราชวงศ์จิ๋ว ส่วนการร้องรำทำเพลงนั้นจงใช้นาฏสังคีตของพระเจ้าซุ่น"^๒ และ เสถียร โปธินันทะได้กล่าวสรุปไว้ว่า "หมายความว่าขงจื้อคัดเลือกเอาระเบียบ การปกครองที่ดีเด่นของแต่ละราชวงศ์มาเรียบเรียงขึ้นใหม่ ไม่ใช่ลอกแบบโดยวิธี ยกมาทั้งกระบี่"^๓ แต่สกต นิลวรรณ ได้กล่าวไว้ว่า "ข้อมกพร่องที่สำคัญอีกประการ หนึ่งของขงจื้อคือ ความเคารพนับถือในอดีต ปรัชญาขงจื้อนั้นสร้างขึ้นบนรากฐานของ โบราณคดี และย้ำความสำคัญของอดีตมากมายจนจะเลยเรื่องการปรับอดีตให้เข้ากับ กับสภาพของอารยธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป จากความเคยชินในการแสวงหาจากอดีต ปรัชญาของขงจื้อประสบความสำเร็จในด้านการถ่ายทอดสืบต่อมาและผูกพันรักษา ความดีงามในอดีต แต่เป็นอุปสรรคขัดขวางความคิดใหม่และพลังแห่งความก้าวหน้า ทั้งปวงในฐานะที่เป็นอนุรักษประเพณี ขงจื้อมีความรู้สึกว่ ถ้าบุคคลทุกคนปฏิบัติตาม ประเพณีแล้ว สังคมจะเป็นสังคมที่สมบูรณ์ยิ่ง ฉะนั้นควรจะต้องมีการทำขุบ่ารุงประเพณี

^๑ เหมาเจอตง, สรรนิพนธ์, เล่ม ๒ (ตอนปลาย), หน้า ๗๖๔-๗๗๑.

^๒ เสถียร โปธินันทะ, เมธีตะวันออก พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๒๒), หน้า ๑๑๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

แต่ดั้งเดิม และไม่ควรมีปฏิรูปให้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คติความคิดต่าง ๆ ในสมัยโบราณ ควรจะเป็นสิ่งที่เคารพนับถือไม่ใช่สิ่งที่นำมาวิพากษ์วิจารณ์ ผลของปรัชญาขงจื้อคือ เป็นการอนุรักษ์นิยมที่เสียสมดุลย์ จนนักปฏิวัติของจีนสมัยใหม่ถือเป็นข้อตำหนิติเตียนอย่างรุนแรง"

การพิจารณาในหัวข้อนี้ ถ้าพิจารณาคำกล่าวของเหมา เจ๋อตงที่มุ่งให้บุคคลมองไปข้างหน้า ก็ดูเหมือนว่าคำกล่าวนี้นี้ขัดแย้งกับคำกล่าวของขงจื้อที่หวนกลับไปอนุรักษ์ชนบประเพณีและวัฒนธรรมโบราณเอาไว้ แต่การพิจารณาเพียงแง่มุมเดียวนี้อาจจะทำให้เกิดความไขว้เขวสับสนและเกิดความไม่เป็นธรรมต่อขงจื้อได้ ยิ่งถ้าพิจารณาถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จีน เช่นการปฏิวัติวัฒนธรรม ที่มุ่งทำลายศิลปวัฒนธรรม วรรณกรรมตามแบบสมัยโบราณรวมทั้งของขงจื้อด้วยให้สิ้นซากลงด้วยแล้ว เหตุการณ์เหล่านี้ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจคล้อยตามไปว่า ขงจื้อคือพวกศักดินาพวกอนุรักษ์นิยมที่ถอยหลัง เขาคดองและไม่ได้สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ขึ้นมา เป็นพวกรั่ววัฒนธรรมโบราณมาใช้โดยไม่มีการคัดแปลงแก้ไข แต่ถ้าวัดเราพิจารณาเรื่องทั้งหมดอย่างเป็นกลาง จะพบว่าขงจื้อ มิใช่บุคคลประเภทที่รับเอามรดกทางประวัติศาสตร์โบราณมาอย่างไม่ลืมหูลืมตาด้วยความเหมาะสม เพราะขงจื้อได้คัดเลือกนำมาเฉพาะส่วนที่ดีเด่นของแต่ละราชวงศ์มาประยุกต์รวมกันเข้าเป็นปรัชญาการเมืองในอุดมคติของท่าน ยิ่งไปกว่านั้น การที่กล่าววว่าขงจื้อเป็นนักอนุรักษ์นิยมอย่างเคร่งครัดก็ยังไม่น่าจะถูกตอง เพราะขงจื้อเองเป็นผู้ที่ยอมรับให้มี

จู่ใจและวินเบอร์กใจ, ปรัชญาจีน, หน้า ๑๐๒.

^๒ The Mass Criticism Group of Peking and Tsinghua University, "Confucius-What Kind of Man Was He ?" Selected Articles 2, (Peking: Foreign Language Press, 1974), pp.12 - 16.

การปกครองโดยใช้คุณธรรมซึ่งถือว่ามีความสูงส่งเหนือกว่าการปกครองโดยการสืบ
ราชบัลลังก์ตามสายโลหิต อำนาจของผู้นปกครองสามารถจะถูกเพิกถอนได้ ถ้าหากผู้น
ปกครองละเมิดความตองการตามธรรมชาติของประชาชนซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ
เจตนารมณ์แห่งสวรรค์ คั้งนั้นขงจื้อจึงเป็นนักปฏิรูปที่สำคัญคนหนึ่งในทฤษฎีการเมืองของ
จีน

เหมาเจ๋อตงเองได้กล่าวถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์เอาไว้ควยว่า

"ประเทศจีนในปัจจุบันเป็นผลแห่งการพัฒนาของประเทศจีนในประวัติศาสตร์
เราเป็นนักประวัติศาสตร์นิยมแห่งลัทธิมาร์กซ์ เราไม่ควรตัดตอนประวัติศาสตร์ เราควร
สรุปตั้งแตขงจื้อจนถึงซุนยัตเซ็นและรับช่วงมรดกกล่ากานี้ ทั้งนี้จะเป็นการช่วยอย่างใหญ่
หลวงแก่การร่นำการ เคลื่อนไหวที่ยิ่งใหญ่ในปัจจุบัน"

ข้อความนี้ชี้แจงให้เห็นว่า เหมาเจ๋อตงนั้นไม่อาจจะปฏิเสธประวัติศาสตร์
ได้ และเหมาเจ๋อตงก็มีไคต่างไปจากขงจื้อในแง่ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ประวัติศาสตร์
โบราณเพื่อสร้างลัทธิปรัชญาของตนเองขึ้นมา เพียงแตต่างกันที่ยุคสมัยที่แปรผันไปตาม
กาลเวลาเท่านั้น ขงจื้อเองก็ไคอาศัยประวัติศาสตร์จีนโบราณเป็นพื้นฐานในการสร้าง
ปรัชญาการเมืองของตน และเหมาเจ๋อตงก็ไคปรัชญาการเมืองของขงจื้อเป็นพื้นฐาน
ในการสร้างปรัชญาการเมืองของตนสืบต่อมาอีกลำดับหนึ่งตามกฎพัฒนาการของวิภาววิธี
เช่นกัน

ในบ่อเกิดลัทธิประเพณีเงินเล่ม ๕ กล่าวถึงเหมาเจ๋อตงไว้ว่า "อย่างไร
ก็ตาม อาจเป็นการผิดพลาดที่จะบ่งว่า การปฏิเสธเรื่องอดีตของเหมาเจ๋อตงเป็นสิ่งที่
เกิดขึ้น เหมาเจ๋อตงไคพบว่าลักษณะท่าทีทางกานวัฒนธรรมจีนแบบเดิม ๆ บางอย่าง

เหมาเจ๋อตง, สรรนิพนธ์..., เล่ม ๒ (ตอนต้น), หน้า ๔๐๗.

ก็มีคุณค่าควรแก่การชื่นชมยินดีมาก และท่านก็ได้ยืนยันว่า วัฒนธรรมใหม่ที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ปลุกปล้ำมานั้น จะต้องพิทักษ์รักษาสิ่งที่มีคุณค่าในวัฒนธรรมเก่า ๆ ไว้ พร้อมกันนั้นก็ทิ้งสิ่งที่ตาต่อยเสีย"

เมื่อพิจารณาคำกล่าวทั้งหมดที่ผ่านมา เราจะพบว่าเหมาเจอตงเองก็ไม่ได้ปฏิเสธการรับมรดกทางประวัติศาสตร์ เพียงแต่แนะนำให้มีการเลือกสรรก่อนที่จะรับเอาสิ่งที่เข้ามาเท่านั้น เมื่อความจริงเป็นเช่นนี้ก็กลายเป็นว่า ชงจื้อนั้นก็มีได้มีสิ่งใดแตกต่างจากเหมาเจอตง เพราะชงจื้อก็ได้เลือกสรรคัดเลือกเอาเฉพาะสิ่งที่ดีของจีนโบราณเท่านั้น ชงจื้อมิได้รับเอาเข้ามาทั้งหมดทุกอย่าง ความจริงที่เราพบจากข้อเขียนของท่านทั้งสองจึงเป็นข้อยืนยันความคิดในเรื่องนี้ว่าท่านทั้งสองโดยเนื้อแท้แล้วมิได้แตกต่างกัน

ก. ความแตกต่างกันในทฤษฎีพื้นฐานทางปรัชญา

๑. ความแตกต่างในเรื่องวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย

ในทฤษฎีของชงจื้อนั้น มนุษย์เกิดมาโดยมีความเท่าเทียมกันในเรื่องของโอกาสที่จะพัฒนาเชื้อแห่งความดีในตัวเองให้บรรลุถึงความสมบูรณ์ได้ เราอาจสรุปลักษณะความคิดของชงจื้อเกี่ยวกับลักษณะและวิธีการของชงจื้อ โดยเริ่มจากวิถีแห่งสวรรค์หรือวิถีแห่งมนุษย์ที่ชงจื้อให้ความเชื่อถือนั่นก็คือ วิถีแห่งคุณธรรมที่สำคัญที่ชงจื้อเน้นนั่นเอง ได้แก่ ความรัก ความชอบธรรม ความเหมาะสม และความฉลาด ซึ่งเป็นวิถีทางที่มนุษย์ที่สมบูรณ์พึงแสวงหา สวรรค์มิได้มีแต่วิถีใหม่มนุษย์เท่านั้น แต่สวรรค์ได้ประทานธรรมชาติให้แก่มนุษย์ในแง่ที่ว่า มนุษย์สามารถฝึกดำเนินตามวิถีดังกล่าวได้ด้วยการเพียรพยายาม ชงจื้อจึงได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตัวเองด้วยการพัฒนาคุณธรรม

ที่โอคอร์ด เกอ แบร์, บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน ภาค ๕, หน้า ๕๕๗ -

ขงจื้อกล่าวไว้ว่า ผู้ฉลาดฉลาดเพราะเขาพยายามรักษาธรรมชาติแห่งบุคคลที่แท้จริงของเขาเอาไว้ คนโง่ทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามเนื่องจากความโง่ ก็ไม่สามารถจะชื่นชมในสิ่งที่ดีงามได้ ตามความคิดของขงจื้อนั้น [ในอดีตได้มีผู้สามารถพัฒนาคุณธรรมของตนเองได้สำเร็จมาแล้ว] เช่น พระเจ้าซุน (Shun) [บุคคลผู้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ก็จะประพฤติจนเป็นธรรมชาติ กล่าวคือไม่ต้องการความช่วยเหลือในการที่จะประพฤติ และไม่ต้องกลัวว่าจะทำที่กลัวเพราะพฤติกรรมนั้นจะเป็นไปอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ] [การเน้นความสำคัญเรื่องการพัฒนาตนเอง แสดงให้เห็นถึงความคิดทางด้านการบริหารรัฐา] [รัฐบาลที่ดีที่สุดคือ รัฐบาลที่ปกครองด้วยคุณธรรม และการปกครองโดยคุณธรรมนั้นสามารถจะทำให้เป็นจริงได้ก็เพราะเป็นรัฐบาลที่อยู่ในมือของผู้มีคุณธรรมนั่นเอง ขงจื้อนิยมชมชอบกับการปกครองด้วยคุณธรรม ซึ่งไม่เป็นการปกครองที่ทำให้ประชาชนหวาดกลัวด้วยอำนาจ ดังนั้นถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรมแล้ว คุณธรรมดังกล่าวก็ย่อมแผ่อิทธิพลไปยังประชาชน โดยเริ่มจากครอบครัวของผู้ปกครองเป็นอันดับแรก กล่าวคือ [เมื่อผู้ปกครองสามารถพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตนเองแล้ว คุณธรรมดังกล่าวก็ย่อมทำให้เกิดความกลมกลืนและสันติสุขขึ้นในครอบครัว เมื่อครอบครัวของคุณสงบและมีสันติสุขแล้ว ก็จะแผ่อิทธิพลไปยังครอบครัวอื่น ๆ ครอบครัวอื่น ๆ ก็พลอยมีความสุขด้วย และถ้าครอบครัวทุกครอบครัวเกิดสันติสุขด้วยคุณธรรมแล้ว รัฐทั้งรัฐก็สามารถตั้งอยู่ในสันติสุขได้ [เมื่อรัฐทั้งรัฐตั้งอยู่ในความสงบแล้วทุกอย่างภายใต้สวรรค์ก็จะอยู่ในความสงบทั้งหมด ซึ่งเป็นการบรรลุถึงมโนภูมิการที่ขงจื้อเรียกว่า "ตาตง" นั่นเอง]

[ใน ส่วนที่เป็นอุดมการณ์ของเหมาเจ๋อตงนั้น เป็นการเดินตามแนวทางมาร์กซ์ - เลนินและสตาลิน] แต่เนื่องจากเหมาเจ๋อตงมีเงื่อนไขทางภววิสัยของจีนต่างไปจากรัสเซียในค่านิยมของชนชั้นกรรมาชีพ และเหมาเจ๋อตงยังได้ทบทวนจาก

ข้อผิดพลาดในการปฏิวัติของจีนครั้งที่สองของชนชั้นกรรมาชีพที่ประสบความสำเร็จที่ประสบความสำเร็จล้มเหลว
 เหมาเจอตงจึงสร้างฐานของพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นมาจากชนส่วนใหญ่ของประเทศ
 คือ ชาวนาอีก เงื่อนไขหนึ่งคือ ประเทศจีนอยู่ในภาวะเมืองขึ้น - กึ่งเมืองขึ้นและกึ่ง
 ตักคินา จึงจำเป็นต้องปฏิวัติประชาธิปไตยทุนนิยมเสียก่อน เพื่อให้สังคมนิยมเจริญ
 งอกงาม เพื่อเป็นรากฐานไปสู่ขั้นการปฏิวัติสังคมนิยมต่อไป อุดมการณ์ของพรรคคอม
 มิวนิสต์อาจจะกล่าวได้สั้น ๆ ว่า "โค่นจักรพรรดินิยมและสนับสนุนโซเวียต คืออิทธิพล
 ตักคินาของจีน สร้างประเทศจีนให้เป็นประเทศลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่"^๑ โดย
 เหมาเจอตงเปรียบเทียบตักคินานิยมและจักรพรรดินิยมว่าเหมือนกับภูเขาสองลูกที่
 ชาวจีนจะต้องระดมแรงกายแรงใจขุดมันทิ้งไป โดยเสนอความคิดในรูปแบบนิทานที่มี
 ชื่อเสียง เรื่อง "ลุงไฉ่ยายภูเขา"^๒ การที่จะไปถึงจุดหมายของสังคมนิยมได้ต้อง
 อาศัยการปฏิวัติประชาธิปไตยทุนนิยม เพื่อทำให้เกิดลักษณะชนชั้นนายทุนขึ้นมาอยู่
 ภายใต้การชี้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ เหมาเจอตงกล่าวไว้ว่า

"มีแต่ชนชั้นลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่เท่านั้น จึงจะสามารถไปสู่สังคมนิยมได้
 นี้เป็นสัจธรรมแห่งลัทธิมาร์กซ์.....การกีดกันจะสร้างสังคมนิยมขึ้นมาบนซากของ
 สังคมเมืองขึ้น - กึ่งเมืองขึ้นและกึ่งตักคินานั้น เป็นเพียงความเพ้อฝันอย่างสิ้นเชิง..
 การนำเอาการพัฒนาทุนนิยมในบางระดับไปแทนที่การกดขี่ของจักรวรรดินิยมต่างประเทศ
 และตักคินานิยมภายในประเทศนั้น ไม่เพียงแต่เป็นการก้าวหน้าอย่างหนึ่ง หากยังเป็น
 กระบวนการที่จะเลี้ยวเสียไม่ได้กระบวนการหนึ่ง"^๓

^๑ เหมาเจอตง, สรรนิพนธ์.....เล่ม ๓ (ตอนปลาย), หน้า ๕๕๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๕ - ๕๕๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๘ - ๕๕๕.

จากข้อความที่อ้างอิงมานี้ เป็นสิ่งที่ยืนยันความคิดเหมาเจอตงที่นำเอาลัทธิ มาร์กซ์ - เลนิน ในส่วนที่เป็นวัตถุนิยมวิทยาศาสตร์มาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ชนชั้นของ มนุษย์ว่าจะต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นเสมอ จะไม่มีการกระโดดข้ามขั้นอย่างเด็ดขาด และการจะก้าวไปสู่จุดหมายสูงสุดนั้น นอกจากจะสร้างสังคมใหม่ตามแนวทางลัทธิ ประชาธิปไตยแผนใหม่แล้ว ยังต้องสร้างแนวร่วมของการปฏิวัติ เพื่อไปสู่การปฏิวัติโลก ในที่สุด ซึ่งเมื่อถึงจุดสุดท้าย สังคมก็จะมีแต่ความผาสุก เนื่องจากไม่มีสงคราม ไม่มี ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นอีกต่อไป สังคมเช่นนั้นเหมาเจอตงเรียกว่า "สังคมคอมมิวนิสต์"

[ความแตกต่างระหว่างขงจื้อและเหมาเจอตงในด้านวิธีการไปสู่เป้าหมาย คือ สังคมในอุดมคตินี้] อาจเปรียบเทียบได้ว่า ในขณะที่ขงจื้อนิยมความประนีประนอม กลมกลืนในสังคม โดยการเน้นให้บุคคลปฏิบัติตามคุณธรรมที่วางไว้กำกับอยู่กับหน้าที่ของ บุคคลเพื่อขจัดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคมนั้น เหมาเจอตงกลับหันมาในการ ล้างขจัดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นด้วยการปฏิวัติ [เนื่องจากทฤษฎีวิทยาศาสตร์มีอยู่ว่า ในการ เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเก่าไปสู่สังคมใหม่จะเป็นแบบก้าวกระโดด เป็นการเปลี่ยนแปลง ด้านคุณภาพมีขีดจำกัด และไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบประนีประนอม หรือ ค่อยเป็นค่อยไป และจากพื้นฐานทางความคิดที่ต่างกันในตัวเอง ทำให้วิธีการที่จะนำมา เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายต่างกันไปด้วย] ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

แต่อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เหมาเจอตงโจมตีลัทธิขงจื้อในหลายประการอย่าง นักทฤษฎีนั้น การรณรงค์เพื่อกระตุ้นเร้าและรักษานำใจปฏิวัติของประชาชนของ

Cheh Chun, "Confucius Doctrine of the Mean, A Philosophy of Opposition to Social Change" Selected Articles 1 (Peking, Foreign Language Press, 1974), pp. 45 - 62.

เหมาเจอตงเองก็มีลักษณะเช่นเดียวกับขงจื้อนั่นเอง การเน้นเรื่องความซื่อตรง และ
 การควบคุมตัวเองอย่างเคร่งครัดก็ไม่ใช่สิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ แต่เป็นสิ่งที่เคยปรากฏ
 มาแล้วนับตั้งแต่สมัยขงจื้อ ดังนั้นในขณะที่เมมาเจอตงพยายามรื้อถอนสิ่งเก่า ๆ และ
 เสนอสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาแทนที่ จึงเป็นการเสนอเนื้อหาเดิมในลักษณะรูปแบบใหม่เท่านั้น
 ในการพิจารณาคำกล่าวของกลุ่มเมมาเจอตงที่กล่าวไว้ว่า อุดมการณ์ของคอมมิวนิสต์เป็น
 อุดมการณ์สำหรับปลดปล่อยมนุษย์ โดยการทำลายความแปลกสภาวะ (Alienation)
 ให้หมดสิ้นไป ความแปลกสภาวะนี้คือตัวการสำคัญที่ลิดรอนความเป็นมนุษย์ แต่ใน
 ความเป็นจริง เมมาเจอตงไม่ได้หยุดเพียงแค่งานต่อสู้ทางการเมือง ทางความคิดก็คว
 ไรใช้เหตุผล แต่เมมาเจอตงใช้วิธีการเหยียดหยามทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ
 ฝ่ายตรงข้ามอย่างรุนแรงด้วยถ้อยคำประมาทอย่างสาหัสเสียทีเดียว ในลักษณะเช่นนี้ทำให้
 มองเห็นว่า ในขณะที่พวกเมมาเจอตงทำลายศักดิ์ศรีของฝ่ายศัตรูนั้น พวกเขาก็ได้ทำลาย
 ความเป็นคนของตนเองด้วยโดยไม่รู้สึกรู้สึ

โดยสรุปในเรื่องความแตกต่างทางวิธีการของขงจื้อ และเมมาเจอตง
 ใดเริ่มต่างกันที่พื้นฐานแรก คือ ขงจื้อนิยมความนุ่มนวลซึ่งเป็นไปในลักษณะปฏิรูปโดย
 อาศัยคุณธรรม เมมาเจอตงกลับนิยมความเด็ดขาดโดยการปฏิวัติ ใช้ความรุนแรงและ
 ความเคร่งครัดต่อนโยบายของพรรคเป็นหลักใหญ่ แต่ทั้งสองวิธีการนั้นก็มุ่งไปสู่จุดเดียวกันคือ
 ความบรรลุถึงสังคมในอุดมคติที่เต็มไปด้วยความสันติสุข

๒. ความแตกต่างในเรื่อง กาละ (Time) และ เทศะ (Space)

จุดสนใจแรกของการวิเคราะห์ความแตกต่างทางความคิดของสองท่านนี้
 เกิดจากการพบว่ามีลักษณะบางอย่างที่สอดคล้องกัน และในขณะที่เดียวกันก็มีลักษณะบางอย่าง
 ที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ลักษณะที่ต่างกันอย่างหนึ่งก็คือ การพิจารณาถึงเรื่อง กาละ และ
 เทศะ เพราะถ้าเป็นการเปรียบเทียบโดยไม่คำนึงถึงสองสิ่งนี้แล้ว อาจจะทำให้เกิด

ปัญหาเกี่ยวกับความมี "อคติ" ขึ้น ในขณะที่แนวความคิดหนึ่งมีลักษณะพิเศษบางอย่าง ซึ่งอีกแนวความคิดหนึ่งนั้นไม่มีลักษณะพิเศษเช่นนั้น ถ้าเราตัดสินว่าฝ่ายที่มีดีกว่า หรือ ถูกต้องกว่าฝ่ายที่ไม่มีดีเท่ากับเป็นการเสียความยุติธรรม ในกรณีของขงจื้อและเหมา เจอตงก็เช่นเดียวกัน ทั้งสองท่านมีภูมิหลังและประสบการณ์ต่างกัน ดังนั้นทรรศนะของ ท่านทั้งสองจึงไม่อาจจะเหมือนหรือตรงกันไต่ทุกแง่ทุกมุม และความแตกต่างชนิดนี้ ก็ไม่ควรนำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าของใครดีกว่า หรือของใครถูกต้องกว่า

ในยุคสมัยของขงจื้อนั้นเป็นยุคของความระส่ำระสายตอนปลายราชวงศ์โจว ซึ่งภาวะความเปลี่ยนแปลงทางกานสังคม ความเสื่อมโทรมของระบบสังคมเก่าเป็นสิ่งที่ กระตุ้นท้าทายให้คนเกิดความนึกคิดที่จะปรับปรุงแก้ไขสังคมให้ดีขึ้น [ขงจื้อ เป็นผู้หนึ่งที่ พยายามเสาะหาวิธีการที่จะทำให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสังคม] และในขณะเดียวกันก็ สรรค์สร้างสังคมที่ดีให้เกิดขึ้นด้วย เหตุผลที่อาจจะชี้ให้เห็นความเด่นชัดในเรื่อง มนุษยนิยมและ การเน้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ คำกล่าวที่ว่า "ในเมื่อเรา ยังไม่ทราบปัญหาเรื่องชีวิตในปัจจุบันอย่างถ่องแท้แล้ว เราจะทราบปัญหาเรื่องความตาย ไต่อย่างไร" ดังนั้นปรัชญาของขงจื้อจึงเน้นในเรื่องของปัจจุบันมากกว่าจะสนใจทาง คานอภิปรัชญา) และคำตอบของขงจื้อก็มุ่งจะแก้ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในระยะเวลานั้น ด้วยวิธีที่ดีที่สุด) เหมาะสมที่สุดและถูกต้องที่สุดเท่าที่จะสืบค้นได้ในขณะนั้น

[อิทธิพลของกาลละและเทศะนั้นเป็นตัวที่ทำให้ปรัชญาการเมืองของเหมาเจอตง ต่างออกไปจากขงจื้อ] สภาพภายในประเทศของจีนในยุคของเหมาเจอตงต้องพบกับ ความระส่ำระสายสับสนในการปกครองภายในประเทศ) และยังคงเผชิญหน้ากับการ รุกรานของภัยต่างประเทศอีกด้วย) ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมีลักษณะต่างไปจากสมัยของ ขงจื้อ นอกจากนั้นเหมาเจอตงก็ยังได้รับอิทธิพลความคิดที่ต่างไปจากขงจื้ออีก ดังนั้น สายตาของเหมาเจอตงจึงมองปัญหาและ เหตุการณ์ในสังคมต่างออกไป และในที่สุด คำตอบที่ออกมาจึงต่างกันออกไปด้วย

และจากอิทธิพลของ กาละ นี้เองที่ทำให้มีข้อที่นำสิ่ง เกิดอีกข้อหนึ่งคือ การพิจารณาถึงความจำเป็นของเหมาเจอตง ที่จะสร้างความแตกต่างระหว่างความคิดของเหมาเจอตง กับขงจื้อให้ปรากฏขึ้นมา อาจจะเป็นไปได้หรือไม่ที่เหมาเจอตงปรารถนาจะเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ของจีนแทนที่ขงจื้อที่ไค่ครอบครองตำแหน่งนี้มากกว่าสองพันปี มีวิธี เดียว ที่จะเขาแทนที่ไค่คือ ต้องสร้างตัวเองให้มีความยิ่งใหญ่และแตกต่างจากขงจื้อความสำเร็จนั้นจะเกิดขึ้นไต่อยู่กับว่าเหมาเจอตงสามารถจะทำให้ตัวเองสำคัญกว่าขงจื้อเท่านั้น ควดยสาเหตุที่ยกขึ้นมาทำให้เหมาเจอตงต้องใช้ความพยายามอย่างมากที่จะแสดงให้เห็นว่า ความคิดที่เป็นของพรรคคอมมิวนิสต์นั้นเป็นไปในลักษณะของสังคมนิยมที่ไม่ขึ้นกับกาลเวลาและแน่นอนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและยิ่งใหญ่กว่าขงจื้อ

[สรุป พรรคชนะของขงจื้อและ เหมาเจอตงมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ในส่วนที่คล้ายคลึงกันได้แก่ การ เน้นลักษณะความเป็นมนุษยนิยม ซึ่งถือว่ามนุษยเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการที่จะสร้างสรรคสังคมที่ค้ำจามให้เกิดขึ้น ซึ่งลักษณะมนุษยนิยมนี้คือ เอมานุษย เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่าง ปัจจุบันสำคัญที่ช่วยใ้มนุษยพัฒนาศักยภาพภายในตัวขึ้นมาไค่คือ การศึกษา ซึ่งเป็นลักษณะของการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับทฤษฎี มีใจ "รู" เพียงอย่างเดียว แต่จะต้อง "ทำ" ควดย การปฏิบัตินั้นจะเป็นไปตามหลักคุณธรรมที่จะช่วยใ้มนุษยสามารถควบคุมตัวเองไค่ควดยคุณธรรมภายในโดยไมต้องอาศัยขอบังคับจากภายนอก เนื่องจากการบังคับควบคุมจากกฎเกณฑ์ภายนอกไมอาจจะทำให้บุคคลเป็นที่มีคุณธรรมอย่างแท้จริงไค่ บุคคลที่ขงจื้อและเหมาเจอตงยกย่อง คือ นักปราชญ์ ซึ่งเป็นผู้รอบรู้ เขาใจ และปฏิบัติไค่สอดคล้องกับความรูที่มีอยู่ ผู้ที่เป็นนักปราชญ์จะเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไปในเรื่องความประพฤติที่ถูกตองค้ำจาม ดังนั้น ผู้ปกครองในพรรคชนะของท่านทั้งสอง จึงเป็นบุคคลประเภทที่เรียกว่า "นักปราชญ์" นั้นเอง

ในส่วนที่ต่างกันนั้น ความต่างกันมักจะเกิดขึ้นจากการกล่าวอ้างของฝ่าย
 เหมาเจอตง เช่น การประณามเรื่องความเป็นศักดิ์นาของขงจื้อ ความยึดมั่นใน
 ประวัติศาสตร์โบราณของขงจื้อ ฯลฯ ซึ่งเมื่อได้พิจารณาแล้วด้วยความเป็นธรรมทั้งสอง
 ฝ่าย จะพบว่า เหมาเจอตงเองก็มีลักษณะถูกรอบงำด้วยเอกลักษณ์โบราณของจีน คือ
 ลักษณะของชาตินิยม และระบบขุนนาง ดังนั้นความแตกต่างที่หยิบยกขึ้นมากล่าว จึง
 มิใช่ความแตกต่างที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกออกจากกันเป็นสองฝ่ายอย่างเด็ดขาด แต่
 เป็นความแตกต่างตามทฤษฎีของ เหมาเจอตงที่คิดว่าตนเองต่างจากขงจื้อ แต่โดยนัย
 ที่แท้จริงเมื่อได้พิจารณาเป้าหมายใหญ่ของสังคมในอุดมคติ และอุดมคติสูงสุดของมนุษย์
 ที่ท่านทั้งสองกล่าวไว้ ก็พบว่ามีความคิดเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งเมื่อเป็น
 เช่นนี้ละ เป็นการยุติการถกเถียงที่เป็นการหยิบยกเอาราชละ เอียดปลัดขอยใน เรื่องของ
 วิธีการที่ต่างกันของท่านทั้งสองว่าเป็นสาเหตุสำคัญของความแตกต่างกันในเชิงปรัชญา
 การเมือง

จากทฤษฎีข้างต้นนี้เห็นได้ว่าแนวความคิดของท่านทั้งสองมีความ
 ต่างกันไปในทิศทางกันข้ามกัน ถ้าเราพิจารณาที่เป้าหมายสูงสุดทางการเมืองของ
 ขงจื้อและ เหมาเจอตงแล้ว จะพบว่าเป้าหมายในสิ่งเดียวกัน คือ การที่ได้ปลดปล่อย
 มวลมนุษย์ให้กลับสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ที่ปราศจากกลไกแห่งรัฐที่ใช้สำหรับปกครอง
 (คือ รัฐบาล กฎหมาย รัฐสภา ฯลฯ) อีกต่อไป เนื่องจากมนุษย์สามารถควบคุมตนเอง
 ได้ด้วยตัวของตัวเอง

นอกจากการพิจารณาข้างต้นแล้ว การที่จะสมานความแตกต่างระหว่างขงจื้อ
 และ เหมาเจอตงอีกทางหนึ่งก็คือ การพิจารณาถึง กาละ และ เทศะ ที่เปลี่ยนแปลงไป
 ตามกฎพัฒนาการของสังคมตามหลักวิชาวิวิ คือ พัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ ต้องมีพื้นฐาน
 จากความง่ายเสียก่อน และยิ่งนานวันก็ยิ่งสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น สำหรับการพิจารณา เหมา
 เจอตงก็เช่นกัน ถ้าเราจะพิจารณาคำกล่าวที่ว่า "เหมาเจอตง มีแนวความคิดเหมือน

แนวความคิดมาร์กซ์ - เลนินและสตาลิน" คำกล่าวนี้ก็เป็นคำกล่าวที่ถูกตอง แต่ถูกตอง
เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ใช่ถูกตองทั้งหมด เพราะเหมาเจอตงได้ปรับปรุงแนวความคิด
มาร์กซ์ - เลนิน หลายประการเช่นเดียวกัน เพราะยุคสมัยและกาลเวลาในสมัยของ
เหมาเจอตงต่างจากสมัยของมาร์กซ์ ของเลนินและของสตาลิน และแน่นอนที่สุดก็จีนใน
ยุคเหมาเจอตงก็ย่อมจะต่างไปจากจีนในยุคขงจื้อด้วยเช่นกัน

ดังนั้น จากการศึกษเปรียบเทียบแนวความคิดของท่านทั้งสอง จึงพบว่า
ลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน และบางอย่างแตกต่างกัน การหาข้อยุติในเรื่องนี้
ประนีประนอมก็คือการต้องยอมรับว่าสภาพแวดล้อมและกาลสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมมีผล
ทำให้ความคิดของแต่ละยุคแต่ละสมัย เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย